

Åtgärder som främjar delaktighet hos barn med funktionsnedsättning

Jenny Friman

Examensarbete

Ergoterapi

2016

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Ergoterapi
Identifikationsnummer:	11732
Författare:	Jenny Friman
Arbetets namn:	Åtgärder som främjar delaktighet hos barn med funktionsnedsättning
Handledare (Arcada):	Denice Haldin
Uppdragsgivare:	-
<p>Sammandrag:</p> <p>Delaktighet i aktiviteter är viktigt för barns utveckling, hälsa och välmående. Barn med funktionsnedsättning är generellt mindre delaktiga än sina jämnåriga kamrater och stöter ofta på barriärer som hindrar deras delaktighet i aktiviteter. Syftet med detta examensarbete är att kartlägga hur litteraturen beskriver åtgärder som främjar delaktighet i aktiviteter hos barn med funktionsnedsättning. Frågeställningarna är: 1. På vilket sätt kan omgivningen möjliggöra delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning? 2. Vilka åtgärder i aktiviteten och utförandet möjliggör delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning? Tillvägagångssättet är en forskningsöversikt som följer Forsberg & Wengströms (2013) riktlinjer för en systematisk litteraturstudie. Sökningen gjordes i databaserna Academic Search Elite (EBSCO), Cinahl (EBSCO) , OTseeker, PubMed, Sage Journals och ScienceDirect. Även den fritt tillgängliga sökmotorn Google Scholar användes. Slutligen inkluderades 14 artiklar som publicerats efter år 2006 och behandlar åtgärder som stödjer delaktighet i aktivitet för barn upp till 18 år med funktionsnedsättning. Resultatet i innehållsanalysen visar att den fysiska och sociala omgivningen kan stödja delaktighet i aktivitet. Resultatet visar även att aktivitetsanpassning och vissa faktorer i aktiviteten främjar delaktighet. Att barnet har de personfaktorerna och den förmåga att utföra som aktiviteten kräver stödjer också deras delaktighet. Slutsatsen av studien är att förbättrandet av faktorer som enligt forskning stödjer delaktighet inte nödvändigtvis är den effektivaste strategin för att maximera delaktighet i aktiviteter. Studien utgör en kartläggning av existerande forskning inom ämnesområdet och belyser behovet av vidare forskning.</p>	
Nyckelord:	Delaktighet, aktivitet, barn med funktionsnedsättning, åtgärd
Sidantal:	65
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Occupational Therapy
Identification number:	11732
Author:	Jenny Friman
Title:	Actions enabling participation for children with disabilities
Supervisor (Arcada):	Denice Haldin
Commissioned by:	-
<p>Abstract:</p> <p>Participation in activities are important for children's development, health and wellbeing. Children with disabilities generally experience less participation than their peers and often encounter barriers that hinder their participation in activities. The purpose of this thesis is to plot actions, as described in research, to enable participation in activities for children with disabilities. The research questions are: 1. In which way could the environment enhance participation in activities for children with disabilities? 2. Which actions within the activity and performance enhance participation in activities for children with disabilities? The method used is research summary following the procedure of a systematic review as it is presented by Forsberg and Wengström (2013). In the search for scientific studies the databases Academic Search Elite (EBSCO), Cinahl (EBSCO), OTseeker, PubMed, Sage Journals and ScienceDirect were used. Moreover Google Scholar were used to expand the number of scientific studies. The research summary included 14 articles published later than 2006 which presented empirical research targeting actions enabling participation in activities for children with disabilities up to the age 18. The results of the analysis indicates that the physical and social environment can enable participation in activities. Furthermore adaptation of activities and certain elements within the activity were found to be facilitators of participation. The childs' occupational performance of can support their participation in activities. The conclusion of this study is that improving the factors found to support participation is not necessary the most effective strategy to maximize the participation in activities. This study represents a survey of existing research in the area of actions enabling participation for children with disabilities and highlights the need for further research.</p>	
Keywords:	Participation, activity, children with disabilities, enable
Number of pages:	65
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
2	BAKGRUND	8
2.1	Aktivitet och delaktighet i barndomen.....	8
2.2	Delaktighet.....	10
2.2.1	<i>Olika former av delaktighet enligt Molin</i>	10
2.3	Funktionsnedsättning och rätten till delaktighet	12
2.4	The Person-Environment-Occupation-Performance Model	13
2.4.1	<i>Personfaktorer</i>	15
2.4.2	<i>Omgivning</i>	15
2.4.3	<i>Aktiviteter, utförande, aktivitetsutförande och delaktighet</i>	17
3	TIDIGARE FORSKNING	18
3.1	Hur delaktiga är barn med funktionsnedsättning?.....	18
3.2	Vilka hinder för delaktighet upplever barn med funktionsnedsättning?.....	19
3.3	Att undersöka delaktighet.....	21
3.4	Sammanfattning	21
4	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	22
5	METOD	22
5.1	Urval	23
5.2	Kvalitetsgranskning	24
5.3	Analys.....	24
5.4	Etiska aspekter	25
6	RESULTAT	26
6.1	Åtgärder i omgivningen som främjar delaktighet.....	26
6.1.1	<i>Den fysiska omgivningen och teknologi</i>	26
6.1.2	<i>Den sociala omgivningen</i>	28
6.2	Åtgärder inom aktiviteten och utförandet som främjar delaktighet.....	31
6.2.1	<i>Faktorer i aktiviteten och aktivitetsanpassning</i>	31
6.2.2	<i>Utförande och andra personfaktorer</i>	32
6.3	Sammanfattning av resultaten.....	34
7	DISKUSSION	36
7.1	Resultatdiskussion.....	36
7.2	Metoddiskussion.....	37
7.3	Slutsatser.....	38

KÄLLOR.....	41
BILAGA 1.....	46
BILAGA 2.....	53
BILAGA 3.....	55
BILAGA 4.....	63

Figurer

Figur 1. Begreppsfigur över olika delaktighetsformer (Molin 2004:74).....	13
Figur 2. Beskrivning av PEOP-modellen (Christiansen & Baum 2005:246).....	15

Tabeller

Tabell 1. Tabell över databassökning	39
Tabell 2. Tabell över inkluderade artiklar	53

1 INLEDNING

Engagemang i en livssituation, delaktighet, ses som ett positivt uttryck för hälsa och är ett återkommande tema i politiska dokument, bl.a. i konventionen för barns rättigheter och i olika lagar och förordningar i olika länder, t.ex. i Finland (Imms & Granlund 2014; 291). Delaktighet är, förutom en mänsklig rättighet, också viktigt för barnets utveckling. Genom delaktighet lär sig barnet nya färdigheter och ökar fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande (Hogsteen & Woodgate 2010: 325-339).

Barn med funktionsnedsättning lider av begränsad delaktighet både i skol- och daghemsmiljön och i aktiviteter utanför skola och daghem. De upplever själva också marginalisering, särskildhet och mobbning (Janson 2004:178). Förenta nationernas konvention för personer med funktionsnedsättning uttrycker oro för att personer med funktionsnedsättning, trots olika redskap och löften, fortfarande möter hinder för sitt deltagande som likvärdiga samhällsmedlemmar i alla delar av världen (Utrikesdepartementet 2008:4).

I denna studie kartläggs kunskap om åtgärder som främjar delaktighet i aktiviteter hos barn med funktionsnedsättning. Denna studie kan ge ergoterapeuter vidare kunskap, nya strategier och fler verktyg för att ge varje barn med funktionsnedsättning en möjlighet att vara delaktig i aktiviteter. Andra professioner kan också dra nytta av resultaten i denna studie och studien har en betydelse för att forskning skall fortsätta undersöka och utveckla åtgärder som främjar delaktighet hos barn med funktionsnedsättning.

Delaktighet intresserar mig för dess strävan till lika värde och lika möjligheter mellan människor. Jag är speciellt intresserad av åtgärder för att främja delaktighet hos barn eftersom jag anser att barn med funktionsnedsättning skall växa upp med förståelsen och upplevelsen av att delaktighet är en självklarhet och en rättighet.

2 BAKGRUND

I bakgrunden behandlas vikten av aktivitet och delaktighet för barn med funktionsnedsättning och deras rätt till delaktighet i aktiviteter i sin omgivning. Ytterligare presenteras begreppet delaktighet utgående från Molins begreppsanalys och slutligen beskrivs den teoretiska utgångspunkten Person-Environment-Occupation-Performance (PEOP) modellen som identifierar faktorer som är relevanta för aktivitetsutförande och delaktighet.

2.1 Aktivitet och delaktighet i barndomen

Ett barn är varje människa under 18 år (Unicef) och deras delaktighet i aktiviteter är absolut nödvändigt för att de ska växa och utvecklas. Genom delaktighet lär sig barnet färdigheter, engagerar sig i aktiviteter med andra, lär sig uttrycka sig och finner mening. Delaktighet är vägen genom vilken barn interagerar med människor och deras omgivning. Genom att interagera med omvärlden främjas barns självkänsla (Peny-Dahlstrand 2016: 23). (Law et. al. 2006: 67)

Regelbunden delaktighet i aktiviteter är inte bara viktigt för barns utveckling utan också en viktig aspekt för hälsan och välmåendet. Delaktighet har visat sig vara en fördel för utvecklingen av barns förmågor, sociala relationer och deras fysiska och mentala välmående på lång sikt. (Pierce 2014; 92)

Förutom delaktighet antas också aktivitet vara positivt länkad till hälsa för att det uppfyller det mänskliga behovet att göra, det ger en känsla av mening och det ger verktyg för att organisera tiden och platsen. Genom aktivitet formas barnet som person och utvecklar sin identitet (Case-Smith 2015b: 22). Delaktighet i aktiviteter i livet har en direkt och positiv influens på livsstilen, hälsan och väl måendet. (Rodger 2010:12)

Aktiviteter kan definieras som mönster av handlingar som uppstår i interaktion mellan barnet och omgivningen och är saker som ett barn vill eller måste göra (Case-Smith 2015b: 22, 28, 76). Vad barn gör kan också betraktas genom deras roller. En roll är ett beteendemönster som involverar vissa rättigheter och skyldigheter som en individ

förväntas, har lärt sig och ofta uppmuntras att utföra i en speciell social situation. Vissa roller väljer vi, andra slängs på oss och vissa faller in någonstans mellan val och skyldighet. Roller utvecklas och förändras under livets gång (Case-Smith 2015b:28, Harvey & Pentland 2010: 105-106).

Barn engagerar sig i många sociala och aktiva roller varje dag. De är barn, barnbarn, syskon, vän, lekkamrat, elev och någon som tar hand om sig själv. De utvecklar självständighet och autonomi i de ovannämnda rollerna. Friska, aktiva barn engagerar sig i aktiviteter som är relevanta för sina roller hela tiden: de leker, klär på sig, äter, tar hand om sig själva, engagerar sig i skol aktiviteter och hushållssysslor. Dessutom engagerar sig många barn i fritidsaktiviteter exempelvis fotboll, gymnastik eller att spela något instrument. Barn engagerar sig i dessa aktiviteter i många olika kontexter till exempel hemma med sin familj, med vänner i skolan och i samhället (t.ex. kyrka, parker, grannskap och sport klubbar). (Rodger 2010:1-2)

Aktiviteter förändras och byts ut i takt med att barnet utvecklas. De erfarenheter barn får från aktiviteter under barndomen påverkar deras aktivitetsrepertoar också som vuxna (Peny-Dahlstrand 2016: 23). Barn med funktionsnedsättning är i riskzon för lägre delaktighet i aktiviteter och mönstret för lägre delaktighet börjar just i barndomen. Det är därför bäst att ingripa där innan mönstret av begränsad delaktighet blir impregnerade. (Law & King 2014; 92)

Ergoterapeuter kommer ofta i kontakt med barn när det finns en oro över barnets aktivitetsutförande, alltså förmåga att fullt kunna engagera sig i roller, problem att utföra uppgifter eller aktiviteter eller barriärer i omgivningen som hindrar barnets utförande och delaktighet. I ergoterapi är visionen att barn och ungdomar med funktionsnedsättning kan vara fullt delaktiga i samhället och ergoterapeuter har en viktig roll i att möjliggöra full delaktighet (Case-Smith 2015a: 4). Ergoterapeuter har också en roll i att tala för barns rätt och plats i samhället, deras behov av aktiviteter och att säkra stödjande omgivningar som möjliggör deras aktivitetsutförande och delaktighet (Rodger 2010:1-2).

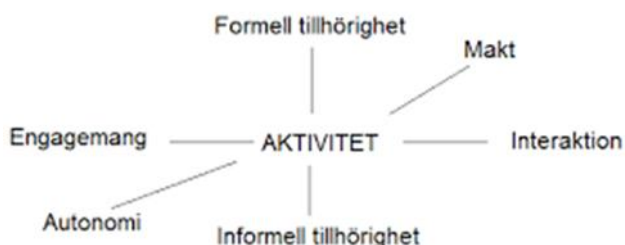
2.2 Delaktighet

Litteraturen har många olika sätt att definiera delaktighet och det saknas en universell definition av begreppet (Molin 2004: 61, Granlund 2013: 470, Imms & Granlund 2014: 291). Detta är många gånger ett problem, men det betyder också att delaktighet är ett flerdimensionellt fenomen (Granlund 2013: 470).

Gemensamt för många definitioner är fenomenen aktivitet eller deltagande (i en aktivitet) och engagemang. Imms et. al. (2016: 33) har analyserat hur forskning som syftar till att främja delaktighet hos barn med funktionsnedsättning definierar begreppet delaktighet. I forskning verkar upplevelsen av delaktighet bestå av två element: deltagande och engagemang, där deltagande är nödvändigt för att engagemang skall uppstå. Också Molins (2004: 68-69) begreppsanalys av delaktighet, som mer specifikt är ramen för hur denna studie ser på delaktighet, inkluderar fenomenen aktivitet och engagemang.

2.2.1 Olika former av delaktighet enligt Molin

Enligt Molin (2004: 69-70) kan en person vara engagerad i en aktivitet endast om personen är medveten om aktiviteten, har tillgång till den, är emotionellt intresserad av den och om en samtidighet föreligger mellan aktiviteten och individens intentioner. En aktivitet kan utföras med olika grad av engagemang. Engagemang handlar alltså om på vilket sätt personen utför en aktivitet. Individen kan uppleva sig delaktig utan att vara fysiskt aktiv i aktiviteten. Aktivitet är dock en faktor i engagemang och därför menar Molin (2004:69) att delaktighet inte finns utan någon form av aktivitet. En grafisk illustration av Molins begreppsanalys av delaktighetsformer presenteras i figur 1.

Figur 1. Beskrivning av olika delaktighetsformer (Molin 2004:74)

Självbestämmanderätt och autonomi är också en form av delaktighet som rör individens möjligheter att träffa självständiga val och att själv bestämma över sin situation. Det fungerar också andra vägen alltså rätten att välja att inte vara delaktig i vissa situationer. Delaktighet kan alltså betyda ett visst utövande av makt, där makt handlar om att själv få bestämma. (Molin 2004:72)

Molin (2004:74) tar upp interaktion som en delaktighetsform. Han menar att en ömsesidighet borde råda i ett socialt sammanhang för att delaktighet skall uppstå. Den sociala interaktionen borde genomsyras av ett givande och ett tagande som förutsätter handlingar från individen själv och från dennes sociala omgivning.

Tillhörighet är enligt Molin (2004: 69-71) en viktig aspekt för att kunna känna delaktighet. Tillhörigheten kan antingen vara formell eller informell. Den formella tillhörigheten kan exempelvis betyda att ha formellt tillträde till en klass i juridisk bemärkelse. Den formella tillhörigheten inrymmer alltså deltagande, men säger ingenting om huruvida individen är accepterad i ett givet sammanhang. Den informella tillhörigheten är en subjektiv dimension av tillhörighet och beskriver individens egen känsla av att vara accepterad i ett sammanhang eller tillhöra något.

Molin (2004:78) presenterar interna och externa förutsättningar för delaktighet. Med interna förutsättningar till delaktighet menas en för aktiviteten fungerande kroppsfunction och vilja att delta. Det handlar om individuella faktorer beträffande en persons kapacitet inom ett visst område och kan beskrivas genom två olika komponenter; vilja till delaktighet och förmåga till delaktighet. Med externa förutsättningar till delaktighet menas tillgängliga fysiska och sociala miljöer samt regler och normer som möjliggör deltagande. Dessa förutsättningar anspelar på kontextuella faktorer och i vilken utsträckning tillfälle till delaktighet erbjuds. Molin beskriver de externa förutsättningarna för delaktighet genom två olika komponenter; tillgänglighet och tillfälle till delaktighet.

Molin menar att en definition av delaktighet inte bara bör beskriva egenskaper hos individen (huruvida denna är aktiv och engagerad). För att vara maximalt delaktig bör också omgivningen i vilken individen finns beaktas. I detta fall handlar det främst om

samspelet mellan individen och omgivningen, men också i viss mån den fysiska miljön i vilken samspel förväntas uppstå. Samspelet skall kännetecknas av både accepterande och ömsesidighet. Vidare anser Molin att delaktighet innefattar både subjektiva och objektiva dimensioner.

Molin (2004:79) diskuterar maximal och minimal delaktighet och menar att man på det sättet kan ringa in i vilken utsträckning delaktighet föreligger. Personen är minimalt delaktig i ett sammanhang om en form av delaktighet föreligger och personen är maximalt delaktig om både subjektiva och objektiva dimensioner av delaktighet existerar och det finns en interaktion mellan individ och omgivning.

2.3 Funktionsnedsättning och rätten till delaktighet

Personer med funktionsnedsättning inbegriper bl.a. personer med psykiska, fysiska, kognitiva och sensoriska funktionsnedsättningar som kan stöta på barriärer i vardagen. Dessa barriärer hindrar deras deltagande i samhället på lika villkor som alla andra (Utrikesdepartementet 2008: 2, 5). Personer med funktionsnedsättning har ofta svårt att delta i olika ekonomiska och sociala sammanhang på grund av förhållanden som beror på attityder och miljö (Europeiska Unionen, 2010:1).

Omkring en sjättedel av EU:s befolkning, cirka 80 miljoner personer har ett funktionshinder. Personer med funktionsnedsättning har samma rättighet till värdighet, oberoende och samhälleligt deltagande. Detta är kärnan i EU:s strategi för personer med funktionshinder för år 2010-2020. Det även kärnan i FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning (som EU och även Finland har undertecknat (Kempainen 2011:10)). Även om det är medlemsstaterna själva som i huvudsak ansvarar för behoven hos personer med funktionsnedsättning kompletterar EU deras insatser och skapar förutsättningar för en vidare utveckling. Syftet i konventionen för personer med funktionsnedsättning är att främja och skydda ett fullt och jämlikt utnyttjande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättningar. Konventionen fastställer att funktionsnedsättningar inte bara är en social fråga utan även handlar om mänskliga rättigheter och är således en rättslig fråga. (Europeiska Unionen 2010: 1) Också barnkonventionens artikel 23 (Unicef)

behandlar barn med funktionsnedsättning och deras ”rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv och hjälp att delta i samhället på lika villkor.”

Enligt diskrimineringslagen (Finlex 2014/1325) får ingen diskrimineras på grund av funktionsnedsättning. Myndigheter, utbildningsanordnare, arbetsgivare och andra som erbjuder varor eller tjänster ska göra anpassningar som gör det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra utträta ärenden hos myndigheter, få utbildning och arbete och tillgång till de varor och tjänster som tillhandahålls allmänheten. Enligt lagen om stöd och service på grund av handikapp (Finlex 1987/380) ansvarar kommunerna i Finland för att tjänster och stöd för personer med funktionsnedsättning anordnas så att innehållet och omfattningen motsvarar behovet inom kommunen. Vid anordnandet av service och stöd skall klientens individuella behov beaktas.

Barn och ungdomar med funktionsnedsättning har samma rättigheter och behov att utvecklas, leka, utföra aktiviteter och vara delaktiga i olika sociala sammanhang som alla barn och ungdomar. Tyvärr kan inte alltid alla dessa behov uppfyllas. För att öka delaktigheten behöver ergoterapeuter ha kunskap om omgivningen, hur aktiviteter och uppgifter är utformade, förväntade eller nödvändiga och hur detta inverkar på barnets görande (Winberg & Lidström 2016: 203). Genom att fokusera på personen, dennes omgivning och aktiviteter kan ergoterapeuten optimera barnets delaktighet i relevanta livssituationer (Rodger 2010: 16).

2.4 The Person-Environment-Occupation-Performance Model

Som teoretisk utgångspunkt i denna studie används PEOP-modellen. Modellen används i denna studie som stöd för att hitta rätt forskningsfrågor och som grund i analysen. PEOP är en klientcentrerad modell och syftar till att förbättra det vardagliga utförandet av nödvändiga och meningsfulla aktiviteter hos individer och förbättra deras meningsfulla delaktighet i världen runtomkring dem. Modellen är utvecklad av Christiansen och Baum (2005: 244, 254) och hjälper att identifiera faktorer som är relevanta för aktivitetsutförande och delaktighet genom att fokusera på tre centrala komponenter: personfaktorer (person), omgivningsfaktorer (environment) och aktivitet (occupation)

som vidare består av två dimensioner: aktiviteten (occupation) som beskriver vad personen vill eller måste göra i sitt dagliga liv och utförandet (performance) som beskriver på vilket sätt görandet utförs. Figur 2 visar den grafiska utformningen av modellen.

Figur 2. Beskrivning av PEOP modellen. (Christiansen & Baum 2005:246)

Fokus i modellen ligger på den komplexa interaktionen mellan personen och omgivningen där människor utför aktiviteter, dessa faktorer påverkar aktivitetsutförande och delaktighet. Personen och omgivningen interagerar med varandra och formar vad en individ gör (Turpin & Iwama 2011: 94). För att nå en önskad nivå av delaktighet behöver människor och grupper stöd från omgivningen och måste klara barriärerna som hindrar deras delaktighet i aktiviteter som är viktiga och meningsfulla för dem. Modellen beskriver interaktionen mellan personliga faktorer och omgivningsfaktorer som främjar eller hindrar utförande av aktiviteter och uppgifter samt individens roller i organisationer och i samhället. Enligt PEOP är människan till sin natur motiverad att utforska sin värld och vill uppträda skickligt inom den. Situationer där människor upplever att de lyckats hjälper dem må bra över sig själva. Detta motiverar dem till att möta nya utmaningar med större självförtroende. (Christiansen & Baum 2005: 244-245, 254)

2.4.1 Personfaktorer

Personfaktorer är förmågor och färdigheter som möjliggör utförande. Dessa personfaktorer är vidare indelade i; neurobehavioristiska, fysiologiska, kognitiva, psykologiska och emotionella, och spirituella faktorer. Alla dessa sker inuti människan och beskrivs därför i modellen som inre faktorer. Neurobehavioristiska faktorer beskriver sensoriska och motoriska system som utgör allt neuromotoriskt utförande. Förmågan att kontrollera rörelser, att koordinera sensorisk information och att kompensera för sensomotoriska brister är alla viktiga färdigheter för att stödja aktivitetsutförande och delaktighet. Fysisk funktionsförmåga behövs för ett optimalt utförande. Färdigheter så som uthållighet, flexibilitet, rörelseförmåga och styrka är viktiga för utförande av vissa aktiviteter och nödvändiga för ett hälsosamt liv. Med kognitiva förmågor menas förmåga till språkförståelse och språkbildning, mönsterigenkänning, slutledningsförmåga, uppmärksamhet och minne. När dessa funktioner är intakta hjälper de personen att kommunicera, lära sig, röra sig och observera. (Christiansen & Baum 2005: 246-247)

Psykologiska faktorer beskriver personlighet, motivation och interpersonella processer som påverkar en individ i valet av aktivitet, hur utförandet upplevs och hur aktiviteten påverkar individens uppfattning om sig själv. Hur man upplever sin egen förmåga är viktigt eftersom det kan få en individ att uppleva sig själv som kompetent i sitt aktivitetsutförande. Christiansen & Baum (2005:247) kopplar ihop aktivitetsutförande med välmående och menar att varaktigt engagemang i aktivitet är en viktig faktor för att skapa mening i livet. I samband med mening lyfter Christiansen & Baum (2005:248) upp den spirituella delen av människan. När en individ vet vad som är meningsfullt för den och förstår sig själv och sin plats i världen kan man tala om spiritualitet. Vad som är meningsfullt påverkas av personens mål, värderingar och tidigare erfarenheter. Spiritualiteten berikar engagemang i aktiviteter.

2.4.2 Omgivning

Delaktigheten påverkas alltid av omgivningen. Den mest självklara omgivningen är den fysiska som Christiansen & Baum (2005) vidare delar in i den byggda och den naturliga omgivningen. Den byggda omgivningen innefattar den omgivning människan har skapat innehållande allt från det egna hemmet till allmänna platser. Till den byggda omgivningen

hör också teknologi såväl i form av det som är typiskt i hushåll (så som TV) och sådan teknologi som kan stödja en individ (hjälpmedel t.ex.)(Turpin & Iwama 2011: 94). Den naturliga omgivningen innefattar det geografiska så som terräng, klimat, solljus, mörker och luftkvalitet som kan påverka en persons utförande och delaktighet. Den fysiska omgivningens funktionalitet och tillgänglighet skall enligt Christiansen & Baum (2005:248) tas i beaktande så att den stödjer personens utförande av aktiviteter och bidrar till komfort och njutning.

Christiansen & Baum (2005) ser också omgivningen som kulturell. Med kultur menas värderingar, åsikter, vanor och beteenden som går vidare från generation till generation och påverkar en persons aktivitetsutförande på många sätt. Uppfattningen om hur viktigt olika uppgifter är och attityden gentemot jobb och lek påverkar exempelvis aktivitetsutförandet. Roller influeras också av kulturella faktorer, så som hur en mamma, en pappa eller ett barn förväntas uppträda. (Christiansen & Baum 2005:250)

Socialt stöd kan möjliggöra delaktighet och är en upplevelse snarare än en observerbar faktor. Socialt stöd kan bestå av praktiskt stöd (definieras som konkret stöd till exempel att assistera), stöd med information (t.ex. handledning, råd eller kunskap) eller emotionellt stöd. Att känna sig socialt accepterad eller att känna att man inte är det påverkar också utförandet och möjligheten till delaktighet. (Christiansen & Baum 2005: 250-251)

I PEOP- modellen består omgivningen även av sociala och ekonomiska system som är kopplade till samhället och påverkar en individs möjlighet till aktivitet och delaktighet. Demokratiska principer innehåller rättigheter för personer med funktionsnedsättning att vara delaktiga och inkluderade i samhället, men mycket påverkar hur det blir i praktiken. I ett välfungerande samhälle som har det bra ekonomiskt ställt har invånarna större möjlighet till resurser som krävs för aktivitet och delaktighet än i ett samhälle med sämre ekonomi. (Christiansen & Baum 2005:251)

2.4.3 Aktiviteter, utförande, aktivitetsutförande och delaktighet

Den tredje komponenten i modellen förenar personen och omgivningen genom görandet, som sker när individen utför vardagliga aktiviteter med intension i omgivningen. Aktiviteter har en mening och strävar mot ett mål. Utförandet av aktiviteter kan beskrivas genom vilken typ av aktivitet som görs och dess grad av komplexitet. (Christiansen & Baum 2005: 252-254)

Modellen gör en klar skillnad mellan aktivitet, utförande och aktivitetsutförande. Aktiviteter definieras som mänskliga sysselsättningar som är målinriktade eller meningsfulla. De har en individuell mening för personen som gör men kan också ha en delad mening med andra (Turpin & Iwama 2011: 94). Christiansen och Baum (2005: 7-14,18) förklarar aktiviteter genom fem olika frågor: "Vad görs? Hur görs det? Varför görs det? Var görs det? När görs det?". "Vad görs?" grupperar ihop aktiviteter baserat på aktivitetens natur. "Hur görs det?" refererar till de specifika förmågor och färdigheter som behövs för att utföra aktiviteten fullständigt. "Varför görs det?" förklarar meningen med aktiviteten. "Var görs det?" Beskriver var aktiviteten äger rum, dessa platser är ofta specifika för aktiviteten som utövas. "När görs det?" handlar om hur lång tid själva aktiviteten tar att utföra, men också om vilken tid på dygnet den görs. Tidsaspekten beskriver också hur man ibland gör flera aktiviteter på samma gång (t.ex. målar i målarbok och tittar på TV) och hur samma aktiviteter kan förändras under livets gång.

Utförandet hänvisar till det konkreta och verkliga görandet och behöver i sig inte vara meningsfullt. Det kan komma antingen från personens inre faktorer eller från stöd från omgivningen eller genom en kombination av båda. Aktivitetsutförande och delaktighet uppstår när aktivitet och utförande överlappar varandra. Aktivitetsutförande beskrivs som aktiviteter som är meningsfulla för individen då han eller hon tar hand om sig själv, eller om någon annan, arbetar, leker och är fullt delaktig i hem och kommun. Aktivitetsutförande är det centrala i delaktighet och det sker genom en individs meningsfulla deltagande i en bredare social kontext. (Turpin & Iwama 2011: 94).

Då personen kan och vill vara aktiv, i den omgivning personen önskar och behöver vara aktiv i, uppnås en känsla av aktivitetsförmåga och delaktighet. Eftersom människor,

aktiviteter och omgivningar är komplexa och relationen mellan dem är dynamisk kan många problem i aktivitetsutförande och delaktighet vara inom flera områden och individer kan gynnas på många sätt av interventioner i olika områden. (Christiansen & Baum 2005: 252-255)

3 TIDIGARE FORSKNING

Sökning för att hitta tidigare forskning har gjorts i databaserna Academic Search Elite (Ebsco), Cinhal, Sage journals, Pubmed, OTseeker och Siencedirect. Sökorden som användes var child* with disabilit*, participation, everyday activities, activities, environment och barriers. Sökorden användes i olika kombinationer. Tidigare forskningen behandlar faktorer som hindrar delaktighet för barn med funktionsnedsättning och i vilken utsträckning barn med funktionsnedsättning är delaktiga samt vilka svårigheter det finns med att undersöka delaktighet.

3.1 Hur delaktiga är barn med funktionsnedsättning?

Hogsteen & Woodgate (2010: 325-339) konstaterar i sin delaktighetsanalys att barn med funktionsnedsättning befinner sig i riskzon för begränsad delaktighet. Generellt är barn med funktionsnedsättning mindre delaktiga än sina jämnåriga kamrater utan funktionsnedsättning (Falkmer et. al. 2012; Ullenhag et. al. 2012). Barn med funktionshinder deltar i ett stort antal aktiviteter, men med låg intensitet jämfört med barn utan funktionshinder. Det råder delade meningar i frågan om barn med funktionsnedsättning är så delaktiga de vill vara. Enligt Ullenhag et. al. (2012:470) är nöjet lika stort i sociala aktiviteter oberoende funktionsnedsättning. Dessa resultat tyder enligt Ullenhag et. al. (2012) på att barn med funktionsnedsättning skulle vilja delta oftare, men av någon orsak inte gör det. Till skillnad från Ullenhag et. al. (2012) fann Falkmer et. al. (2012) en positiv korrelation mellan vad barn med autism ville göra och vad de faktiskt gjorde, vilket skulle tyda på att barn med autism var så delaktiga de själv ville vara. Asbjørnslett et. al. (2015) konstaterar att barn med funktionsnedsättning är villiga att göra stora ansträngningar för att delta och vara inkluderade, främst för att de ska kunna vara engagerade med andra barn.

Enligt Wendelborg & Tøssebro (2010: 701-714) ökar marginaliseringen av barn med funktionsnedsättning och enligt Janson (2004:178) upplever barn med funktionsnedsättning förutom marginalisering, också särskildhet och mobbning. Trots att politiken föreslår att utbildare skall anstränga sig för att inkludera barn med funktionsnedsättning i vanliga skolor menar Wendelborg & Tøssebro (2010: 701-714) att verkligheten verkar vara att skolor har ett individuellt angreppssätt för barn med funktionsnedsättning, vilket återspeglas i en medicinsk förståelse av funktionsnedsättningar. Purdue et. al. (2011) betonar att det krävs initiativ för att eliminera alla barriärer som leder till diskriminering och exkludering av barn med funktionsnedsättning och Raghavendra (2013:461-465) uppmanar forskare att fortsätta undersöka interventioner med målet att främja delaktighet.

Om man tittar på delaktighet internationellt är barn med funktionsnedsättning i Skandinavien ändå mer delaktiga än barn i t.ex. Nederländerna. Man antar att detta beror på att barn i Skandinavien inkluderas i den allmänna undervisningen i större utsträckning. Det finns evidens för att inklusion av barn med funktionsnedsättning i den allmänna undervisningen ökar möjligheten för dem att uppleva samma sociala delaktighet och teoretiskt kunnande som sina jämnåriga. (Ullenhag et. al. 2012)

3.2 Vilka hinder för delaktighet upplever barn med funktionsnedsättning?

Omgivningen och framförallt tillgängligheten i omgivningen kan hindra delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning (Ullenhag et. al. 2012, Lindsay et. al. 2015, Lawlor et. al. 2006, Moore & Lynch 2015). Två tredjedelar av eleverna i Hemmingson & Borells (2002) studie upplevde hinder både i den fysiska och i den sociala omgivningen. En majoritet av barriärerna berodde på hur aktiviteter i skolan organiserades. Oförmåga att anpassa omgivningen resulterade i begränsad delaktighet eller exklusion (Hemmingson & Borell 2002). Trappor, avsaknad av ramper eller annat som gör det svårt att ta sig fram med rullstol hindrar delaktighet (Lawlor et. al. 2006). Enligt Moore & Lynch (2015: 331-344) bidrar barriärer i omgivningen till att göra bl.a. lekplatser otillgängliga för många barn, speciellt för barn med funktionsnedsättning. Vintertid upplever barn med funktionsnedsättning större utmaningar i omgivningen för att vistas utomhus (Lindsay et.

al. 2015). Dessa hinder i omgivningen menar Lindsay et. al. (2015) att påverkar barns psykosociala hälsa genom t.ex. ensamhet och ökat beroende av hjälp.

Den sociala omgivningens attityder är en barriär för delaktighet hos barn med funktionsnedsättning (Lawlor et. al. 2006). Barn verkar i allmänhet tycka att det är moraliskt fel att exkludera barn med funktionsnedsättning (Gasser et. al. 2014; Janson 2004:178). Det betyder dock inte att barn, i faktiskt samspel, erbjuder barn med funktionsnedsättning samma plats som sina andra kamrater (Janson 2004:178). Diamond & Hong (2010: 163-177) har kunnat konstatera att fyra- till femåringar är mer benägna att exkludera barn med fysisk funktionsnedsättning i aktiviteter där funktionsnedsättningen påverkar aktiviteten (t.ex. sparka en boll) än i aktiviteter där funktionsnedsättningen inte påverkar gruppfunktionen (t.ex. måla). Odom et. al. (2006: 807-823) har identifierat faktorer som påverkar social acceptans och social förkastelse hos barn med funktionsnedsättning och även i den studien verkar typen av funktionsnedsättning ha betydelse för exkludering eller inkludering av barn med funktionsnedsättning. Man fann att socialt accepterade barn verkade ha svårigheter som inte påverkade social problemlösning och hantering av känslor, medan socialt förkastade barn hade svårigheter som påverkade sådana förmågor. Även föräldrars ekonomiska situation kan vara en barriär för barnets delaktighet (Lawlor et. al. 2006).

Barnets tro på sin egen förmåga och familjens uppfattning om barnets funktionsnedsättning verkar påverka delaktigheten. Enligt Clarke et. al. (2011) påverkas delaktigheten hos barn med kommunikationssvårigheter av barnets ålder och funktionsförmåga, av barnets uppfattning om sin emotionella förmåga samt av familjens uppfattning om barnets funktionsnedsättning. Barnets uppfattning av sin emotionella förmåga har enligt Clarke et. al. (2011) större påverkan på barnets delaktighet än familjens uppfattning om funktionsnedsättningen.

Skol- och stödsystem påverkar delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning (Ullenhag et. al. 2012). Hemmingson & Borell (2002:62) nämner att det behövs mer information om hur man kan organisera och anpassa skolaktiviteter för att stödja delaktighet hos barn med funktionsnedsättning.

3.3 Att undersöka delaktighet

Imms & Granlund (2014: 291-292) menar att när forskare undersöker delaktighet ligger fokus ofta på att mäta frekvensen av närvaro i olika aktiviteter som anses nödvändiga eller lämpliga. Dessa verktyg fångar graden av stöd som krävs för att delta eller för att uppnå det aktiviteten kräver, vilket gör att delaktighet förvirras med resultatet. På senare tid har man börjat mäta både närvaro (att vara där) och engagemang (inlevelse i uppgiften när man är på plats). Imms & Granlund (2014; 291-292) konstaterar att utmaningen för framtiden är att samla evidens för meningsfulla och effektiva interventioner för delaktighet som förbättrar delaktigheten både i form av närvaro och engagemang när man är närvarande.

3.4 Sammanfattning

Barn med funktionsnedsättning befinner sig i riskzon för begränsad delaktighet och generellt är barn med funktionsnedsättning mindre delaktiga än sina jämnåriga. Barriärerna för delaktighet är många bl.a. den sociala omgivningens attityder, den fysiska omgivningen och föräldrarnas ekonomiska situation. En stor barriär är tillgängligheten i den fysiska omgivningen. Typen av funktionsnedsättning och barnets tro på sin egen förmåga påverkar också delaktigheten. Asbjørnslett et. al. (2015) konstaterar att barn med funktionsnedsättning är villiga att göra stora ansträngningar för att delta och vara inkluderade, främst för att de ska kunna vara engagerade med andra barn. Purdue et. al. (2011) betonar att det krävs initiativ för att eliminera alla barriärer som leder till diskriminering och exkludering av barn med funktionsnedsättning och Raghavendra (2013: 461-465) uppmanar forskare att fortsätta undersöka interventioner med målet att främja delaktighet. Imms & Granlund (2014) konstaterar att utmaningen för framtiden är att samla evidens för meningsfulla och effektiva interventioner som främjar delaktighet.

Från denna information uppstår en del frågor: hur kan man stödja barn med funktionsnedsättning till delaktighet och hur skall man kunna garantera att åtgärderna för att möjliggöra delaktighet är effektiva, meningsfulla och faktiskt främjar just delaktighet? För att komma vidare i dessa frågor behöver man information om vad forskningen just nu beskriver att möjliggör delaktighet i aktiviteter. Eftersom barn med

funktionsnedsättning enligt forskning lider av begränsad delaktighet behöver också professionella mer kunskap om hur man kan möjliggöra och stödja delaktighet i aktivitet för barn med funktionsnedsättning.

4 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med denna studie är att kartlägga hur litteraturen beskriver åtgärder som främjar delaktighet i aktiviteter hos barn med funktionsnedsättning.

Arbetets frågeställningar är:

1. På vilket sätt kan omgivningen möjliggöra delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning?
2. Vilka åtgärder i aktiviteten och utförandet möjliggör delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning?

5 METOD

För att bäst kunna svara på arbetets frågeställningar används metoden litteraturstudie i form av en forskningsöversikt. En litteraturstudie innebär att systematiskt söka, kritiskt granska och sedan sammanställa litteraturen inom problemområdet. Avsikten är att åstadkomma en sammanfattning av tidigare studier som gjorts och på så sätt skapa en överblick av existerande information inom ett visst problemområde. (Forsberg & Wengström 2013: 30-32)

Forskningsöversikter har fått kritik för att sakna ett specifikt syfte, att inte beskriva hur litteratursökningen gått till och vilka urvalskriterier som existerat samt att de inkluderade artiklarna inte kvalitetsgranskats (Forsberg & Wengström 2013: 25-26). För att undvika detta följer denna forskningsöversikt Forsberg & Wengströms (2013: 30-32) riktlinjer för en systematisk litteraturstudie, men eftersom alla relevanta studier antagligen inte kommer att kunna inkluderas uppfyller denna studie inte kraven för en systematisk litteraturstudie.

5.1 Urval

Kunskap har samlats in via de databaser som finns tillgängliga via Arcadas bibliotek. Följande databaser har använts för att samla information: Academic Search Elite (EBSCO), Cinahl (EBSCO) , OTseeker - Occupational Therapy Systematic Evaluation of Evidence, PubMed , Sage Journals och ScienceDirect. Även den fritt tillgängliga sökmotorn Google Scholar har använts.

Enligt Forsberg och Wengström (2013: 79-82) skall man vara noga med att bilda rätt sorts frågor och använda lämpliga sökord då man söker i databaser. Enligt studiens syfte, frågor och bakgrundsinformation har följande sökord använts i databassökningen: *Enable, enhance, facilitate, support, promote, participation, intervention, activities, occupation* och *children with disabilities*. Litteratursökningen har gjorts enligt Forsberg & Wengströms (2013: 79-82) rekommendationer för databassökning. Stöd och handledning har också fått av personalen på Arcadas bibliotek. En tabell över hur databassökningen gjorts finns i bilaga 2 och de artiklar som inkluderades finns presenterade i bilaga 3.

Inklusionskriterier för vilka artiklar som tagits med i litteraturstudien är följande:

- Att de publicerats 2006 eller senare för att försöka säkerställa så färsk information som möjligt
- Att språket är svenska, finska eller engelska för att undvika språkliga missförstånd
- Att de omfattar personer som är upp till aderton år med någon typ av funktionsnedsättning för att undersöka en för syftet relevant målgrupp
- Att de omfattar åtgärder som stödjer delaktighet (utgående från en eller fler av Molins delaktighetsformer) i aktivitet hos barn med funktionsnedsättning för denna litteraturstudies syfte

Exklusionskriterier för vilka artiklar som inte tagits med i litteraturstudien är följande:

- Studier som omfattar vuxna
- Studier som fått en kvalitetsprocent under 60 efter kvalitetsgranskning (se kap. 5.2 Kvalitetsgranskning)

5.2 Kvalitetsgranskning

Kvaliteten på en studie kan bedömas som hög, medel eller låg. Det är därför viktigt att kritiskt granska studier så att man kan försäkra sig om att studier med högt bevisvärde inkluderas (Forsberg & Wengström 2013, s. 85, 116). Kvalitetsgranskningen på de studier som inkluderats i den här litteraturstudien har följt Forsberg & Wengströms (2013) checklistor. De behandlar systematiska litteraturstudier, kvantitativa studier (randomiserade kontrollerade studier och kvasi-experimentella studier) och kvalitativa studier.

Forsberg & Wengströms (2013) checklistor har modifieras så att det går att svara jakande eller nekande på påståendena (se bilaga 1). För att kunna bedöma studierna till låg, medel eller hög kvalitet har Willmans (2006: 96) poängskala använts. För varje jakande svar gavs en poäng och för varje nekande svar gavs noll poäng. När varje påstående i checklistan tagits ställning till räknades ett procenttal ut. Då det finns mycket material inom ämnesområdet bestämdes procentskalan till tregradig så att 80-100 % motsvarar hög kvalitet, 70-79 % motsvarar mellan kvalitet och 60-69 % motsvarar låg kvalitet.

I denna forskningsöversikt inkluderades också kvantitativa studier som inte följer designen för randomiserade kontrollerade studier eller kvasi-experimentella studier, utan studien har gjorts utan kontroll- eller jämförelsegrupp. Dessa har granskats med hjälp av checklistan för kvasiexperimentell studie (se bilaga 1) utan att ta ställning till frågorna som behandlar jämförelsegruppen (fråga 13 och 18). Maxpoängen för dessa studier blev då 20 istället för 22.

5.3 Analys

För att kunna se och jämföra likheter och olikheter i resultaten för artiklarna och till följd svara på forskningsfrågorna har resultaten analyserats med hjälp av innehållsanalys. Innehållsanalysen hade från början två teman som bildats med stöd från referensramen: ”åtgärder i omgivningen som främjar delaktighet” och ”åtgärder inom aktiviteten och utförandet som främjar delaktighet”. (Jfr. Forsberg & Wengström 2013: 151, 166-167)

För att inte missa viktig information lästes materialet först igenom utan att ta hänsyn till de förutbestämda temana och istället skapades en helhetsbild av materialet. Därefter lästes materialet igenom ytterligare för att leta efter ord och meningar som svarade på studiens syfte och frågeställningar, detta fortfarande utan att ta hänsyn till temana. Allt material lästes igenom ytterligare en gång för att kontrollera att inget som svarade på syftet blev uteslutet. (Jmf. Forsberg & Wengström 2013: 151, 166-167; Graneheim & Lundman 2004 & Jacobsen 2012. 146-147)

När materialet lästs igenom tillräckligt många gånger för att försäkra att allt som svarar på forskningsfrågorna blivit underströkat lästes det underströkade materialet igenom med färgpennor i hand. En färg för varje förutbestämt tema och en för ord och meningar som inte direkt passade in under något av de färdiga temana. När allt som svarade på studiens syfte hade streckats under med någon färgpenna skrevs all information in i ett dokument så att en färg stod för all data som kunde placeras under temat ”åtgärder i omgivningen som främjar delaktighet” och en färg för all data som kunde placeras in under temat ”åtgärder inom ramen för aktiviteten och utförandet som främjar delaktighet”. Allt som inte kunde placeras in under något av dessa teman bildade ett eget tema som tillfälligt fick heta ”övrigt”. (Jmf. Forsberg & Wengström 2013: 166-167 ; Graneheim & Lundman 2004 & Jacobsen 2012: 146-147)

Efter ytterligare bearbetning av materialet framkom kategorierna: ”den fysiska omgivningen och teknologi” och ”den sociala omgivningen” för temat ”åtgärder i omgivningen som främjar delaktighet” och ”faktorer i aktiviteten och aktivitetsanpassning” samt ”utförande och andra personfaktorer” för temat ”åtgärder inom aktiviteten och utförandet som främjar delaktighet. Det visade sig att det data som fanns under det tillfälliga temat ”övrigt” främst innehöll tips för praxis och vid närmare eftertanke passade in med de övriga temana och placerades således in där.

5.4 Etiska aspekter

För att en litteraturstudie skall vara etiskt försvarbar bör den inkludera forskning som har fått tillstånd av en etisk kommitté eller forskning där noggranna etiska överväganden gjorts. Alla artiklar som inkluderas i litteraturstudien bör redovisas och alla resultat bör

presenteras, både de som stöder och inte stöder studiens hypotes.(Forsberg & Wengström 2013: 67-70)

I denna studie har alla artiklar som uppfyller inklusionskriterierna kvalitetsgranskats. Om artikeln bedömdes ha tillräckligt hög kvalitet (över 60 %, se kap. 5.2 kvalitetsgranskning) anses noggranna etiska överväganden har gjorts i artikeln och artikeln inkluderades i denna studie. Alla artiklar som fyllde inklusions- och kvalitetskriterierna inkluderades och presenterades i denna studie oavsett om de stödde studiens hypotes och skribentens personliga åsikter eller inte.

6 RESULTAT

I denna studie inkluderades 14 artiklar och resultaten av dem presenteras nedan. I databassökningen hittades två artiklar som kunde inkluderas baserat på abstrakten, men som på grund av kostnader inte fanns tillgängliga för skribenten i fulltext. I databassökningen hittades också en artikel som inte ännu blivit publicerad. Dessa artiklar presenteras kortfattat i bilaga 4.

6.1 Åtgärder i omgivningen som främjar delaktighet

Resultatet i innehållsanalysen visade att den fysiska och sociala omgivningen, teknologi, professionella, politiker och samhället på olika sätt kan stödja delaktighet i aktivitet för barn med funktionsnedsättning. Litteraturen tyder på att åtgärder som görs i omgivningen är effektiva för att främja delaktighet.

6.1.1 Den fysiska omgivningen och teknologi

Tillgänglighet till den fysiska omgivningen och att samhället ändrar omgivningen så att den erbjuder tillträde till olika aktiviteter stödjer delaktighet för barn med funktionsnedsättning (Law et. al 2015, Anaby et. al. 2013, Chantry & Dunford 2010, Heah et. al. 2006). I de regioner som var mest tillgängliga var också barn mest delaktiga. Exempel på saker i den fysiska omgivningen som stödjer delaktighet är anpassade toaletter, anpassad kollektivtrafik, ramper, hjälpmedel, hissar och parkering. Också

transport i form av användning av lämpliga fordon, användning av hjälpmedel för rörlighet (t.ex. rullstol) och andra kreativa anpassningar främjar delaktighet. Designen och det fysiska utseendet på en lekplats kan öka delaktigheten för barn med funktionsnedsättning. Ett tomt område med ett högt torn var exempelvis tilltalande för barn med autism och ökade delaktigheten hos dem i den kontexten. (Chantry & Dunford 2010)

Professionella kan på olika sätt skapa en tillgänglig och stödjande omgivning. Ergoterapeuter kan använda sin kunskap för att främja delaktighet för barn med funktionsnedsättning genom att identifiera hinder för delaktighet och därefter skapa en plan för en stödjande omgivning (Sharp et. al. 2012). Law et. al. (2015) undersökte en metod där ergoterapeuten tillsammans med ungdomen och familjen satte upp tre mål för delaktighet i fritidsaktiviteter baserade på problem som identifierats med hjälp av Canadian Occupational Performance Measure (COPM). En coachande approach användes för att identifiera strategier och eliminera hinder i omgivningen. Speciellt för studien var att den fokuserade endast på att förändra omgivningen för att stödja delaktighet i fritidsaktiviteter. Resultaten evaluerades med COPM. Interventionerna i omgivningen visade sig förbättra delaktigheten i meningsfulla samhällsbaserade fritidsaktiviteter för ungdomar med fysisk funktionsnedsättning. Professionella kan utbilda och engagera föräldrar angående användbara strategier för att bli kvitt omgivningsmässiga hinder och tala för en ökad fysisk tillgänglighet i samhället (Anaby et. al. 2013).

Teknologiska hjälpmedel gör aktiviteter och omgivningar tillgängliga för barn med funktionsnedsättning och ger möjlighet till tillträde till olika aktiviteter och omgivningar som barn med funktionsnedsättning annars inte skulle ha tillträde till. Användningen av teknologiska hjälpmedel främjar delaktighet hos barn med funktionsnedsättning i många aktiviteter och hjälper dem att utveckla sina aktivitetsroller. Litteraturen visar att användningen av teknologiska hjälpmedel stödjer delaktighet i varierande grad i alla areor av aktivitetsutförande, men speciellt effektiva visade de sig vara inom utbildning, kommunikation och lek. Med hjälp av teknologiska hjälpmedel kan barn interagera med andra barn utan att föräldrarna måste anpassa omgivningen och lekaktiviteter för att barnet skall kunna vara delaktigt. Teknologiska hjälpmedel gör det möjligt för barn att

hållas aktivt engagerade, sysselsatta och lyckliga utan stöd av deras föräldrar. (Chantry & Dunford 2010)

Teknologiska hjälpmedel ger möjlighet till social interaktion och gör det möjligt för barn med funktionsnedsättning att leka som en jämställd lekkamrat. Med hjälp av teknologiska hjälpmedel kan barn med funktionsnedsättning delta i fler aktiviteter med andra barn och litteraturen visar att teknologin kan hjälpa barn med funktionsnedsättning att känna sig mer accepterade av andra barn (Chantry & Dunford 2010). För ungdomar är sociala aktiviteter viktiga och framförallt sociala medier. Raghavendra et. al. (2013) visar i sin studie att ungdomar kan ha nytta av internet för att öka social delaktighet. Tidig tillgång till alternativ och kompletterande kommunikation och andra teknologiska kommunikativa hjälpmedel kan stödja kognitiv utveckling och social interaktion och genom det förbereda barnet för social delaktighet. (Chantry & Dunford 2010)

Förutom anpassningar i omgivningen observerade Sharp et. al. (2012) att beaktandet av yttre faktorer så som väder främjar delaktighet. Torrt och varmt väder kan stödja delaktighet medan kallt och blött väder kan hindra delaktighet i anpassade fysiska aktiviteter.

6.1.2 Den sociala omgivningen

Den sociala omgivningen har stora resurser för att stödja delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning. Den sociala omgivningen är en motiverande faktor för att vilja delta i aktiviteter. Att kunna vara tillsammans med andra och att göra tillsammans med andra beskrevs av Heah et. al. (2006) som en delfaktor i lyckad delaktighet. Barr & Shields (2011) fann att möjligheten till social interaktion med jämnåriga var en stark orsak för barn med funktionsnedsättning att delta i en aktivitet. Att vara tillsammans med jämnåriga gav aktiviteten mening och gjorde aktiviteten mer njutningsfull för barnet (Barr & Shields 2011).

Den sociala omgivningen kan stödja delaktighet i aktiviteter genom positiva attityder (Law et. al. 2015, Anaby et. al. 2013). Det handlar om positiva attityder från kamrater och familj, men också att samhället och kulturen har en positiv attityd till barn med

funktionsnedsättning (Law et. al. 2015, Anaby et. al. 2013). Familjer som har attityder som hjälper dem att uppmuntra sitt barn till självständighet främjar delaktighet (Anaby et. al. 2013). Enligt föräldrar till barn med funktionsnedsättning är det viktigt att barnet accepteras av sina klasskamrater. Oberoende hur mycket föräldrarna anstränger sig för att skapa en stödjande social omgivning kan det hända att det inte räcker för att garantera meningsfull delaktighet för barnet (Heah et. al. 2006). Ergoterapeuter kan utmana idéer om stämplande och stigma så att barn utan funktionsnedsättning inte har en förutfattad mening om vad en funktionsnedsättning innebär, innan de fått en chans att visa sin möjlighet att vara delaktig. Ergoterapeuter har kunskap att utmana individen på rätt nivå och utbilda andra professionella så att de inte har antag att barnet inte kan när de planerar en aktivitet. (Sharp et. al. 2012) Det är också viktigt att professionella är medvetna om vilket extra stöd som kan behövas för att kunna vara delaktig. (Sharp et. al. 2012)

Stöd från omgivningen är en viktig komponent som främjar delaktighet (Heah et. al. 2006; Anaby et. al. 2013; Sharp et. al. 2012). En stödjande omgivning, och förstående coacher som bryr sig främjar delaktighet (Sharp et. al. 2012). Detta inkluderar både fysiskt och emotionellt stöd från familj, vänner, klasskompisar och assistenter (Heah et. al. 2006; Anaby et. al. 2013).

Föräldrars värderingar, involvering och preferenser kan stödja barns möjlighet att vara delaktiga. Det är ofta föräldrarna som uppmuntrar barn att vara delaktiga och de är ofta de som försöker hitta vilka aktiviteter som intresserar barnet (Heah et. al. 2006). Barr & Shields (2011) fann att föräldrars intresse och attityder kunde främja delaktigheten i fysiska aktiviteter för barn med Downs Syndrom. När föräldrarna själva njöt av sport, förstod vikten av fitness och var aktivt involverade i sitt barn var också barnet mer benäget att delta. Föräldrars involvering, t.ex. genom att ordna lek och ge uppmärksamhet främjar delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning och har en positiv inverkan på den sociala delaktigheten och utvecklandet av vänskapsrelationer (Anaby et. al. 2013). Syskonen beskrevs av Barr & Shields (2011) som viktiga inspirationskällor för barn med funktionsnedsättning. De kan assistera, engagera och öka intresset för aktiviteter. Syskonen fungerar som en positiv rollmodell till delaktighet i fysisk aktivitet. Liknande konstaterade Anaby et. al. (2013) som fann att familjens fritids och kulturella inriktningar är kopplade med intensiteten i delaktigheten i fritidsaktiviteter hos deras barn med

funktionsnedsättning. Det är viktigt att professionella informerar och utbildar familjen i att kunna uppmuntra barnet till delaktighet (Barr & Shields 2011). Att föräldrar blir utbildade av professionella i hem-, samhälls- och fritidsaktiviteter ökar barnets delaktighet (Anaby et. al. 2013).

Också föräldrars tid kan främja delaktighet eftersom de ofta är de som måste skjutsa eller på annat sätt göra det möjligt för sitt barn att delta. (Heah et. al. 2006). Barn, deras familjer och professionella kan jobba tillsammans angående tidsanvändning och planera strategier på förhand för att främja delaktighet (Anaby et. al. 2013). Heah et. al. (2006) fann att möjligheten för föräldrar att diskutera med andra föräldrar också hjälpte dem att öka delaktigheten hos sitt eget barn.

Ergoterapeuter har kunskap och medvetenhet angående alternativen som finns tillgängliga för delaktighet. Detta börjar i starten i ergoterapiprocessen, då barnets förmågor bedöms, en plan görs upp för att överkomma eventuella hinder för delaktighet och interventioner som sedan fullföljs genom anpassande tekniker eller hjälpmedel. Ergoterapeuter kan använda olika bedömningsinstrument (t.ex. Children's Assessment of Participation and Enjoyment) för att få information om en persons intressen och förmågor och samtidigt ta kontexten i beaktande. Detta hjälper till att uppnå engagemang i aktivitet. Delaktighet i anpassad fysisk aktivitet innebär ofta att man måste byta till lämplig klädsel, vilket kan vara tidskrävande och uttröttande. Ergoterapeuter kan erbjuda påklädningsprogram och råd för hur man kan spara energi i dessa situationer (Sharp et. al. 2012).

Hur barnets moder upplever sin egen förmåga och föräldrarnas socioekonomiska status påverkar delaktigheten. Barn med funktionsnedsättning som kommer från familjer med hög socio ekonomisk status deltar i mer formella aktiviteter. (Soref et. al. (2011)

Service och politik som stödjer delaktighet är av yttersta vikt. Högre delaktighet associeras med inklusiva utbildande program och till vilken utsträckning samhället erbjuder fritidsaktiviteter som personen vill delta i. Tillgång till rehabiliterings service och program och fritidsutrymmen som samhället erbjuder associeras med högre delaktighet. Politiker kan rent juridiskt möjliggöra mer delaktighets baserade samhällen att existera t.ex. genom

att använda sig av ”universal design”. (Anaby et. al. 2013) För att stödja delaktighet i fritidsaktiviteter är det viktigt att familjen och hälso- och socialservice är informerade om rådande politik. Forskare, familjer, samhället och politiker borde jobba tillsammans för att stödja engagemang i en mängd fritidsmöjligheter för barn med funktionsnedsättning. (Shikako & Law 2015)

Den sociala, kulturella och institutionella omgivningen kan antingen stödja eller hindra delaktighet (Heah et. al. 2006). Enligt föräldrar till barn med funktionsnedsättning hindrar omgivningen oftare än stödjer deras barn till delaktighet i skolaktiviteter (Coster et. al. 2013), vilket ytterligare påvisar hur viktiga åtgärder i omgivningen kan vara för att stödja delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning. Law et. al. (2015) konstaterar att åtgärder i omgivningen är effektiva för att stödja delaktighet i fritidsaktiviteter för ungdomar med fysisk funktionsnedsättning

6.2 Åtgärder inom aktiviteten och utförandet som främjar delaktighet

Resultaten i innehållsanalysen visade att aktivitetsanpassning och vissa faktorer i aktiviteten främjar delaktighet. Att barnet har de personfaktorerna och den förmåga att utföra som aktiviteten kräver stödjer också deras delaktighet.

6.2.1 Faktorer i aktiviteten och aktivitetsanpassning

Aktiviteter och program som gör Anpassningar som passar för barnet är viktigt för att främja delaktighet (Barr & Shields 2011; Heah et. al. 2006). Ett samhälle som anstränger sig för att erbjuda program och aktiviteter som passar för barnet främjar delaktigheten (Heah et. al. 2006). Skräddarsydda program med både individuella och gruppbaseade metoder är speciellt effektiva för att främja delaktighet hos barn med funktionsnedsättning. T.ex. ”Take charge programmet” som använde en individuell coaching metod för att uppnå mål för att öka förmågan till självbestämmande i samband med grupp mentorskap från äldre med funktionsnedsättning och en individuell fem stegs metod ökade delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning. (Aidar et. al. 2015)

Professionella måste kunna ge råd och veta vilka anpassade aktiviteter som existerar samt veta vilken aktivitet som passar individen bäst för att stödja delaktighet (Sharp et. al. 2012). Det är också viktigt att professionella är medvetna om vilket extra stöd som kan behövas för att stödja delaktighet. (Sharp et. al. 2012) Professionella kan assistera barn och deras familjer för att hitta aktiviteter som kan ersätta de aktiviteter som barnet inte kan göra men fortfarande kan ge samma meningsfullhet och njutning till barnet för att öka delaktigheten i aktiviteter. Föräldrar känner sina barn bäst och det är därför viktigt att professionella alltid diskuterar tillsammans med föräldrarna innan de bestämmer aktiviteter eller program som barnet skall delta i (Heah et. al. 2006). Ergoterapeuter har ytterligare expertis för att stödja andra professionella i sina roller. Från en coachs perspektiv kan det vara svårt att strukturera aktiviteter för en stor mängd deltagare som inte bara är meningsfulla utan också effektiva och njutningsfulla. (Sharp et. al 2012)

Aktiviteter som har potential att ge barnet en upplevelse av flow har bäst chans att garantera full delaktighet i aktiviteter utanför skolan (Heah et.al.2006). Program som ger möjlighet för individer att ta risker, testa sig själva och lära sig vem de är genom sin fritid främjar delaktighet (Sharp et. al 2012). Vissa föräldrar ansåg att individuella aktiviteter ökade delaktigheten mer eftersom barnet då fick utveckla förmågor och förståelse för aktiviteten i sin egen takt, göra aktiviteten i sin egen takt och efter sin egen förmåga. Andra föräldrar ansåg att en social omgivning ökade delaktigheten i aktiviteten mer då barnet fick chansen att imitera och fick möjlighet till social interaktion. (Barr & Shields 2011)

6.2.2 Utförande och andra personfaktorer

Förmågan att utföra är en faktor som möjliggör delaktighet (Barr & Shields 2011; Heah et. al. 2006). När barnet hade de fysiska färdigheterna, koordinationen och den kognitiva förmågan att förstå reglerna för aktiviteten i fråga var de mer benägna att delta i formella aktiviteter (Barr & Shields 2011). Samtidigt finns det lite evidens för effekten av interventioner som fokuserar på kroppsfunktioner eller förbättrande av aktivitetsutförande för att främja delaktighet (Aidar et. al. 2015). Zwicker et. al. (2015) undersökte effekten på delaktighet i fysiska aktiviteter för barn med dyspraxi. De fick delta i ett sommarläger där de fick jobba med personligt uppsatta motoriska målsättningar

och delta i en mängd olika gruppaktiviteter (t.ex. klättring, bakning, vandring, självförtroende höjande aktiviteter). Ingen förbättring på delaktighet i fysiska aktiviteter kunde konstateras. Wely et. al. (2014) undersökte om ett program som syftade till att inspirera till fysisk aktivitet förbättrade social delaktighet. På lång sikt kunde man finna en liten effekt på den sociala delaktigheten i hemlivet (domestic life). Studien kunde inte visa en effekt på den sociala delaktigheten i fritidsaktiviteter, vilket Wely et. al. (2014) förklarar genom omgivningsmässiga hinder som t.ex. inget lämpligt sportutrymme och brist på transport. I kontrast till förbättringen i social delaktighet i hemlivet där Wiley et. al. (2014) konstaterar att aktiviteter i den hemlivet kan vara mindre influerad av omgivningsmässiga hinder.

Föräldrar upplever att deras barn med funktionsnedsättning ”hinner med” sina jämnåriga kunde påverka naturen och kvaliteten på barnets delaktighet i aktiviteter (Heah et. al. 2006). Det finns en positiv relation mellan sensorisk processering och delaktighet skolaktiviteter. Förmågan att motstå impulsiva responser, att stoppa ett beteende vid rätt tidpunkt och att anpassa sina emotionella responser bidrar till lyckad delaktighet hos barn diagnostiserade med högfungerande autism i skolaktiviteter. Speciellt auditiv processering påverkar delaktigheten hos barn med högfungerande autism. Ergo- och fysioterapeuter kan rikta uppmärksamhet mot auditiva problem i deras interventioner för att främja delaktighet och göra anpassningar i skolmiljön som t.ex. erbjuda en tyst omgivning för att leka eller lära sig nya färdigheter, dra ner på den ostrukturerade tiden eller erbjuda en mp3 spelare om det behövs och i allmänhet öka medvetenheten hos lärare, skötare och andra barn om deras sensoriska behov. Ergoterapeuter måste bredda sitt bedömnings- och interventionsfokus så att det inkluderar kognitiva svårigheter och då specifikt exekutiva funktioner i samband med den traditionella tonvikten på sensorisk processering. (Zingerevich & LaVesser 2009)

Förutom förmågan att utföra och andra personfaktorer verkade också barnets intressen, inställning och motivation kunna stödja deras delaktighet. Soref et. al. (2011) fann att barn som upplever den egna förmågan som god kan kompensera för andra motoriska funktionsnedsättningar och i sin tur bidra till delaktighet i olika typer av aktiviteter. Barn som var entusiastiska och beslutsamma var också mer benägna att fortsätta med en aktivitet och lyckas med att nå sina mål (Barr & Shields 2011). Sharp et. al. (2012)

konstaterar att en mer positiv inställning hos barnet och insikten att funktionsnedsättningen inte bara är en del av identiteten utan också något att vara stolt över är en nyckelfaktor i möjligheten för delaktighet i hälsofrämjande aktiviteter. Detta menar Sharp et. al. (2012) att kan uppnås genom att barnet får lära sig förmågor från andra (t.ex. socialisering, kommunikation och ta ansvar). Då utvecklar personer en äganderätt av sin egen funktionsnedsättning och bli mer positiv. Denna förändring i självuppfattningen menar Sharp et. al. (2012) att ger en frihet från funktionsnedsättningen som stödjer delaktigheten.

Erfarenheter av att lyckas främjar delaktighet i aktivitet, speciellt att få känna att man lyckats med att göra någonting självständigt. Att ha roligt och njuta av aktiviteten är ett viktigt kriterium för att vara delaktig. Det är viktigt att identifiera från barnen och deras föräldrar vad barnet tycker är roligt, kan lyckas med och kan göra självständigt för att maximera delaktigheten i aktiviteter utanför skolan. (Heah et. al. 2006)

Ett klientcentrerat tankesätt där barn uppmuntras av professionella att vara med och ta beslut verkar främjar delaktighet. Att erbjuda valmöjligheter är en viktig faktor för att främja delaktighet (Sharp et. al. 2012) Att ungdomarna själva identifierade sina delaktighetsproblem och sedan formade mål utgående från de som de var motiverade att nå var en bidragande faktor till att delaktigheten i fritidsaktiviteter förbättrades (Law et. al. 2015).

6.3 Sammanfattning av resultaten

Delaktighet är ett multidimensionellt fenomen och det finns således många faktorer som stödjer delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning. Enligt resultaten i denna studie kan man konstatera att tillgänglighet till den fysiska omgivningen och att omgivningen anpassas så att den erbjuder tillträde till olika aktiviteter stödjer delaktighet. Tillgänglighet och tillträde till omgivningen och aktiviteter kan uppnås med hjälp av bl.a. teknologi och hjälpmedel. Användningen av teknologiska hjälpmedel visade sig stödja delaktighet i varierande grad i alla areor av aktivitetsutförande, men speciellt effektiva visade de sig vara inom utbildning, kommunikation och lek. Professionella och ergoterapeuter har viktig kunskap om hur en tillgänglig och stödjande omgivning skapas.

Resultaten visade ytterligare att den sociala omgivningen (familj, vänner, klasskompisar, professionella) kan främja delaktighet genom socialt och emotionellt stöd och positiva attityder. Föräldrars värderingar, preferenser och involvering kan också stödja barns möjlighet att vara delaktiga i aktiviteter. Service och politik som stödjer delaktighet är av yttersta vikt. Högre delaktighet associeras med inklusiva utbildande program och till vilken utsträckning samhället erbjuder aktiviteter som personen vill delta i.

Resultaten antyder ytterligare att aktiviteter och program som anpassas så att de passar barnet främjar delaktighet. Professionella kan assistera barn och deras familjer för att hitta aktiviteter som kan ersätta de aktiviteter som barnet inte kan göra men fortfarande kan ge samma meningsfullhet och njutning till barnet för att öka delaktigheten i aktiviteter.

Att barnet har det aktivitetsutförande och de personfaktorer som krävs för aktiviteten som barnet vill vara delaktig i stödjer delaktigheten. Samtidigt visar resultaten i den här studien att det finns lite evidens för effekten av interventioner som fokuserar på kroppsfunktioner eller förbättrande av aktivitetsutförande för att främja delaktighet.

Slutligen visade resultaten att barnets intressen, inställning och motivation kan stödja deras delaktighet. Att få känna att man lyckats och kunna göra saker självständigt var också viktigt för att stödja delaktigheten. Likaså främjade barnets möjlighet att påverka beslut som gällde dem deras delaktighet i aktiviteter.

Det är viktigt att praxis hålls fokuserad på funktion och delaktighet snarare än på oförmåga (Chantry & Dunford 2010). Att fokusera på och stärka de positiva aspekterna av omgivningen som redan stöder delaktighet hellre än att fokusera på barriärer kan möjliggöra utveckling av behandlingsapproacher (Anaby et. al. 2013). Barriärer och stöd för delaktighet varierar beroende på funktionshindret och professionella uppmanas att bedöma omgivningsfaktorer på en individuell nivå (Anaby et. al. 2013). Delaktighet är multidimensionellt och det finns således olika metoder för att främja delaktighet, men interventioner med en mer direkt approach för att förändra delaktigheten hellre än en indirekt approach genom förändringar i kroppsfunktioner och aktivitetsutförande är effektiva för att stödja delaktighet hos barn med funktionsnedsättning (Aidar et. al. 2015).

7 DISKUSSION

I det här kapitlet diskuteras resultatet utifrån studiens syfte, frågeställningar, tidigare forskning och teori. En metoddiskussion förs också där det diskuteras hur heltäckande litteratursökningen varit, urvalet och möjligheter att generalisera resultaten. Kapitlet avslutas med slutsatser och tips för fortsatt forskning. (Jmf. Forsberg & Wengström 2013. 170-171)

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att kartlägga hur litteraturen beskriver åtgärder som främjar delaktighet i aktiviteter hos barn med funktionsnedsättning. Det som i denna studie kom fram att stödjer delaktighet korrelerar med tidigare forskning och övrig litteratur som beskriver hinder för delaktighet i aktivitet. Enligt resultaten i denna studie kan omgivningen möjliggöra delaktighet genom att anpassa den fysiska omgivningen så att den blir tillgänglig för barn med funktionsnedsättning. I tidigare forskning har man kunnat konstatera att brist på tillgängligheten till den fysiska omgivningen är en barriär för delaktighet i aktivitet för barn med funktionsnedsättning (Ullenhag et. al. 2012, Lindsay et. al. 2015, Lawlor et. al. 2006, Moore & Lynch 2015). Den sociala omgivningens attityder har visat sig kunna vara en barriär för delaktighet (Lawlor et. al. 2006). Enligt resultaten i denna studie kan den sociala omgivningen också hjälpa barnet att maximera sin delaktighet genom positiva attityder och stöd (både emotionellt och fysiskt).

Förutsättningar för delaktighet och vad som påverkar delaktighet korrelerar också med fenomen som enligt denna studie stödjer delaktighet i aktivitet. Enligt Christiansen & Baum (2005:251) påverkar sociala och ekonomiska system en individs möjlighet till aktivitet och delaktighet. Denna studie visade att politik och service som stödjer delaktighet är viktigt för barn med funktionsnedsättningars möjlighet att vara delaktiga i aktiviteter. Molin (2004) presenterar interna förutsättningar för delaktighet och syftar på en för aktiviteten fungerande kroppsfunktion och vilja att delta. Resultaten i denna studie visar att barnet har det utförande som aktiviteten kräver främjar delaktighet. Resultaten antyder också att barnets motivation, inställning och intressen kan främja delaktighet.

Hemmingson & Borell (2002:62) konstaterar att det behövs mer information om hur man kan organisera och anpassa skolaktiviteter för att stödja delaktighet hos barn med funktionsnedsättning. Resultaten i denna studie visade att aktivitetsanpassning främjar delaktighet och att ergoterapeuter har kunskap om hur aktiviteter kan anpassas så att de passar barnet. Resultaten i denna studie antyder ytterligare att aktiviteter som har potential att ge barnet en upplevelse av flow har bäst chans att garantera full delaktighet i aktiviteter samt program som ger möjlighet för individer att ta risker, testa sig själva och lära sig vem de är genom sin fritid främjar delaktighet.

Enligt Molins begreppsanalys är självbestämmanderätt och autonomi en form av delaktighet som rör individens möjligheter att träffa självständiga val och att själv bestämma över sin situation. Ett klientcentrerat tankesätt där barn uppmuntras av professionella att vara med och ta beslut och att erbjuda valmöjligheter är viktiga faktorer för att främja delaktighet enligt denna studie.

7.2 Metoddiskussion

Som metod ansågs forskningsöversikt vara det mest lämpliga valet med tanke på studiens syfte och frågeställningar. Då studien rör barn är det både etiskt och resursmässigt det mest adekvata sättet att samla så mycket information som möjligt och få ett heltäckande resultat. Det ger en tydlig bild av vilken information som redan finns inom området. En styrka med denna forskningsöversikt är att den följer stegen för en systematisk litteraturstudie.

Enligt SBU skall en systematisk litteraturstudie ha klart formulerade frågeställningar, tydligt beskrivna kriterier och metoder för sökning. Dessutom skall alla relevanta artiklar inkluderas och kvalitetsbedömas så att svaga studier kan uteslutas (se Forsberg & Wengström 2008 s. 30-31). Att inkludera alla relevanta artiklar inom problemområdet kan vara ett svårt kriterium att uppfylla och det är också därför metoden för denna studie är forskningsöversikt och inte systematisk litteraturstudie. En svaghet med denna studie är att sökningar bara gjorts i databaser som finns tillgängliga via Arcadas bibliotek. Ingen manuell sökning har heller gjorts. En annan svaghet är att endast artiklar som fanns tillgängliga gratis i fulltext för skribenten kunde inkluderas på grund av skribentens

ekonomiska situation. Två artiklar måste av den orsaken uteslutas. En artikel som hade kunnat inkluderas hade inte ännu publicerats. Det är svårt att säga hur inklusionen av dessa artiklar hade påverkat resultatet. Huvudresultaten från artiklarna som inte kunde inkluderas presenteras kort i bilaga 4. En annan svaghet med studien är att kvalitetsbedömningen har gjorts av endast en granskare vilket kan påverka studiens interna validitet. Alla inkluderade artiklar fick ändå en kvalitetsprocent på över 60 och endast en av artiklarna låg på gränsen för att kunna inkluderas, majoriteten av de inkluderade artiklarna var alltså av hög kvalitet.

På grund av studiens ämne ”delaktighet” och den engelska översättningen ”participation” kan det ha skett en förvirring med översättningen då ”participation” kan användas både i betydelsen ”delaktighet” och ”deltagande”. I 13 av de inkluderade artiklarna har det definierats att det är delaktighet som behandlas. En av artiklarna (Zwicker et. al. 2015) förklarar inte hur de definierar ”participation”. Artikeln inkluderades ändå då aktivitet enligt Molin (2004) är en förutsättning för delaktighet. Två av artiklarna (Raghavendra et. al. 2013, Wely et. al 2014) behandlar faktorer som stödjer social delaktighet. Dessa inkluderades också eftersom definitionen på delaktighet och social delaktighet enligt Piškur et. al. (2014) inte har signifikanta skillnader.

En annan svaghet med studien kan vara den varierande arten på artiklar. Varken målgrupp eller design är samma för forskningarna vilket kan påverka studiens interna validitet.

7.3 Slutsatser

I denna studie framkom att åtgärder i omgivningen (både den fysiska och sociala) främjar delaktighet. Speciellt tillgänglighet till den fysiska omgivningen beskrivs som en viktig faktor för att möjliggöra delaktighet. Professionella har kunskap för att eliminera omgivningsmässiga barriärer och bygga upp en stödjande omgivning. Ergoterapeuter kan använda COPM för att tillsammans med barnet och barnets familj identifiera hinder i omgivningen och använda en coachande approach för att bygga upp en stödjande omgivning. Ergoterapiprocessen och ergoterapeutiska bedömningsinstrument (t.ex. Children’s Assessment of Participation and Enjoyment) är bra hjälpmedel för främjandet av delaktighet. Teknologi, teknologiska hjälpmedel och andra kreativa anpassningar kan

också användas för att skapa en tillgänglig omgivning. Stöd och positiva attityder från den sociala omgivningen är viktigt för barnets delaktighet. Professionella kan informera och utbilda familjen i hur de kan uppmuntra sitt barn till delaktighet och ergoterapeuter har kunskap om hur man kan utmana idéer och stigma så att barn utan funktionsnedsättning inte har en förutfattad mening om vad en funktionsnedsättning innebär. Barriärer och stöd för delaktighet varierar beroende på funktionshindret och professionella uppmanas att bedöma omgivningsfaktorer på en individuell nivå. Åtgärder i omgivningen har enligt resultaten i denna studie stor potential för att främja delaktighet i aktivitet hos barn med funktionsnedsättning.

Program och aktiviteter som skräddarsys för individen främjar delaktighet i aktivitet. Det är viktigt att professionella vet vilka alternativa aktiviteter som är möjliga och att de föreslår aktiviteter som barnet själv är intresserat av för att maximera barnets delaktighet. Föräldrarna känner sina barn bäst och professionella uppmanas att alltid konsultera med dem. Ergoterapeuter har ytterligare expertis om aktivitetsanpassning och kan stödja andra professionella att strukturera aktiviteter som inte bara är meningsfulla utan också effektiva och njutningsfulla. En möjlighet att uppleva flow och aktiviteter där barnet får ta risker och testa sig själva var enligt denna studie faktorer i aktiviteten som har potential att främja delaktighet. Erfarenheter av att lyckas främjar delaktighet i aktivitet, speciellt att få känna att man lyckats med att göra någonting självständigt. Att ha roligt och njuta av aktiviteten är också en faktor som stödjer delaktighet.

Förmågan att utföra aktiviteten i fråga gagnar delaktigheten. Det finns också en positiv relation mellan sensorisk processering och delaktighet skolaktiviteter. Därför borde ergoterapeuter bredda sitt bedömnings- och interventionsfokus så att det inkluderar kognitiva svårigheter och då specifikt exekutiva funktioner i samband med den traditionella tonvikten på sensorisk processering. Samtidigt visar resultaten i denna studie att interventioner som fokuserar på kroppsfunktioner eller förbättrandet av aktivitetsutförande inte är effektivt för att främja delaktighet. Ett klientcentrerat tankesätt där barn uppmuntras av professionella att vara med och ta beslut främjar delaktighet. Att professionella erbjuder valmöjligheter är en viktig faktor för att främja delaktighet hos barn med funktionsnedsättning.

Det som hindrar delaktighet i aktiviteter (t.ex. otillgänglig fysisk omgivning) korrelerar enligt denna studie med faktorer som stödjer delaktighet (t.ex. tillgänglighet till den fysiska omgivningen). Både hinder och stöd för delaktighet såväl som förutsättningar för delaktighet och vad som påverkar delaktighet är viktig information när professionella planerar åtgärder för att främja delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning.

Även om faktorer som stödjer delaktighet är värdefull information när åtgärder för att främja delaktighet planeras visar resultaten i denna litteraturstudie att förbättrandet av faktorer som enligt forskning stödjer delaktighet inte nödvändigtvis är den effektivaste strategin för att maximera delaktighet i aktiviteter. Exempelvis stödjer ett bra aktivitetsutförande delaktighet, men denna studie kan inte hitta evidens för att interventioner som fokuserar på att förbättra kroppsfunktioner eller aktivitetsutförande är effektiva. Tvärtom visade denna studie att sådana interventioner inte är så effektiva utan att anpassa omgivningen skulle vara ett effektivare sätt att främja delaktighet i aktivitet.

Få studier fokuserar på interventioner eller åtgärder som syftar till att direkt främja delaktighet och det behövs mer forskning om effekten av olika interventioner för att professionella på ett evidensbaserat sätt ska kunna maximera delaktighet i aktiviteter för barn med funktionsnedsättning. Det har börjat forskas i effektiviteten av att ändra omgivningen för att stödja delaktighet och det behövs mer liknande forskning. På basen av resultaten i denna studie främjar aktivitetsanpassning delaktighet och det finns ett behov att i forskning utreda inverkan av aktivitetsanpassning som intervention för att främja delaktighet.

KÄLLOR

- Aidar, Brooke; Ullenhag, Anna; Keen, Deb; Granlund, Mats & Imms, Christine. 2015, The effect of interventions aimed at improving participation outcomes for children with disabilities: a systematic review, *Developmental Medicine & Child Neurology*, vol. 57 (12), s. 1093-1104.
- Anaby, Dana; Hand, Carri; Bradley, Laura; DiRezze, Briano; Forhan, Mary; DiGiacomo, Anthony & Law, Mary. 2013, The effect of the environment on participation of children and youth with disabilities: a scoping review, *Disability and rehabilitation*, vol. 35(19), s. 1589–1598.
- Asbjørnslett, Mona; Engelsrud, Gunn Helene & Helseth, Sølvi. 2015, Inclusion and participation in everyday school life: experiences of children with physical (dis)abilities, *International Journal of Inclusive Education*, vol. 19 (2), s. 199-212.
- Barr, M & Shields, N. 2011, Identifying the barriers and facilitators to participation in physical activity for children with Down syndrome, *Journal of Intellectual Disability Research*, vol. 55 (11), s.1020-1033
- Case- Smith, Jane. 2015a, An overview of Occupational Therapy. I: Case-Smith, Jane & Clifford O'Brien, Jane. 2015, *Occupational Therapy for Children and Adolescents*, Seventh edition. Elsevier, Mosby. 882 s.
- Case-Smith, Jane. 2015b, Foundations and Practice Models for Occupational Therapy with Children. I: Case-Smith, Jane & Clifford O'Brien, Jane. 2015, *Occupational Therapy for Children and Adolescents*, Seventh edition. Elsevier, Mosby. 882 s.
- Chantry, Jane & Dunford, Carolyn. 2010, How do computer assistive technologies enhance participation in childhood occupations for children with multiple and complex disabilities? A review of the current literature,
- Christiansen, Charles, H. & Baum, Carolyn, M., Bass –Haugen, J. (red). 2005, *Occupational Therapy: Performance, Participation, and Well-Being*, third edition, New York: Slack Inc. 653 s.
- Clarke, M.T; Newton, C; Griffiths, T; Price, K; Lysley, A & Petrides, K.V. 2011, Factors associated with the participation of children with complex communication needs, *Research in Developmental Disabilities*, vol. 32 (2), s. 774-780.
- Coster, W.; Law, M.; Bedell, G.; Liljenquist, K; Kao, Y.-C.; Khetani, M. & Teplicky, R, 2013, School participation, supports and barriers of students with and without disabilities, *Child: Care, Health & Development*, vol. 39 (4), s. 535-543.
- Diamond, Karen & Hong, Soo-Young. 2010, Young Children's Decisions to Include Peers With Physical Disabilities in Play. *Journal of Early Intervention*. Vol. 32 (3), s. 163-177.

- Europeiska unionen. 2010, Funktionshindrade personer har samma rättigheter - Den europeiska strategin för personer med funktionshinder 2010–2020. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=sv&pubId=591&type=2&urtherPubs=no> Hämtad: 17.2.2016
- Falkmer, Marita; Granlund, Mats; Nilholm, Claes & Falkmer, Torbjörn. 2012, From my perspective – Perceived participation in mainstream schools in students with autism spectrum conditions, *Developmental Neurorehabilitation*, vol.15 (3), s. 191–201.
- Finlex. 2014/1325: Diskrimineringslagen. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141325#L3> Hämtad: 17.2.2016
- Finlex. 1987/380: Lagen om stöd och service på grund av handikapp. Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870380#P8c> Hämtad: 17.2.2016
- Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne. 2013, *Att göra systematiska litteraturstudier*, 3 uppl. Stockholm: Natur & Kultur, 219 s.
- Gasser, Luciano; Malti, Tina & Buholzer, Alois. 2014, Swiss Children's Moral and Psychological Judgments About Inclusion and Exclusion of Children With Disabilities. *Child Development*, vol. 85 (2), s. 532-548.
- Graneheim, U.H. & Lundman, B. 2004, Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness, *Nurse Education Today*, vol 24, s. 105–112.
- Granlund, Mats. 2013, Participation – challenges in conceptualization, measurement and intervention, *Child: care, health and development*, vol. 39 (4), s. 470-473.
- Harvey, Andrew S. & Pentland, Wendy. 2010, What do people do? I: Christiansen, Charles, H. & Townsend, Elizabeth A. *Introduction to Occupation The Art and Science of Living*, Second edition, Pearson, New Jersey, 434 s.
- Heah, Tom; Case, Tara; McGuire, Brianna & Law, Mary. 2006, Successful participation: The lived experience among children with disabilities, *Canadian Journal of Occupational Therapy*, vol. 74 (1), s. 38-47.
- Hemmingson, H & Borell, L. 2002, Environmental barriers in mainstream schools, *Child: Care, Health & Development*, vol. 28 (1), s. 57–63.
- Hogsteen L. & Woodgate RL. 2010, Can I play? A concept analysis of participation in children with disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, vol. 30 (4), s. 325-339.
- Imms, Christine; Aidar, Brooke; Keen, Deb; Ullenhag, Anna; Rosenbaum, Peter & Granlund, Mats. 2016, 'Participation': a systematic review of language, definitions, and constructs used in intervention research with children with disabilities, *Developmental medicine and child neurology*, vol. 58, s. 29-38.

- Imms, Christine & Granlund, Matts. 2014, Participation: Are we there yet..., *Australian Occupational Therapy Journal*, vol. 61, s. 291-292.
- Jacobsen, Dag Ingmar. 2012, *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Studentlitteratur AB, Lund. 327 s.
- Janson, Ulf. 2004. Delaktighet som social process - om lekande och kamratkultur i förskola, I: Gustavsson, Anders (red.), *Delaktighetens språk*, Studentlitteratur, 237 s.
- Kemppinen, Erkki. 2011, *Esteetön yhteiskunta YK:n keinoin Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista*, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 45 s.
- Law, Mary; Anaby, Dana; Imms, Christine; Teplicky, Rachel & Turner, Laura. 2015, Improving the participation of youth with physical disabilities in community activities: An interrupted time series design, *Australian Occupational Therapy Journal*, vol.62 (2), s. 105-115
- Law, Mary; Petrenchik, Terry; Ziviani, Jenny & King, Gillian. 2006, Participation of children in school and community. I: Rodger, Silvia & Ziviani, Jenny. 2006, *Occupational therapy with children. Understanding children's occupations and enabling participation*, Blackwell publishing, 303 s.
- Lawlor, K; Mihaylov, S; Welsh, B; Jarvis, S & Colver, A. 2006, A qualitative study of the physical, social and attitudinal environments influencing the participation of children with cerebral palsy in northeast England, *Pediatric Rehabilitation*, vol. 9 (3), s. 219–228.
- Molin, Martin. 2004: Delaktighet inom handikappområdet – en begreppsanalys. I: Gustavsson, Anders (red.) 2004: *Delaktighetens språk*. Lund: Studentlitteratur, 237 s.
- Moore, Alice & Lynch Helen. 2015, Accessibility and usability of playground environments for children under 12: A scoping review, *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, vol. 22 (5), s. 331-344.
- Lindsay, S; Morales, E.; Yantzi, N.; Vincent, C.; Howell, L. & Edwards, G. 2015, The experiences of participating in winter among youths with a physical disability compared with their typically developing peers, *Child: Care, Health & Development*, vol. 41 (6), s. 980-988.
- Odom, Samuel L.; Zercher, Craig; Shouming, Li; Marquart, Jules M.; Sandall, Susan & Brown, William H. Social Acceptance and Rejection of Preschool Children With Disabilities: A Mixed-Method Analysis. *Journal of Educational Psychology*. Vol. 98 (4), s. 807-823.

- Peny-Dahlstrand, Marie. 2016, Aktivitetens betydelse för barn och ungdom. I: Eliasson, Ann-Christin; Lidström, Helene & Peny-Dahlstrand. 2016, *Arbeterapi för barn och ungdom*, Studentlitteratur, 340 s.
- Pereira, Eugénia; la Cour, Karen; Jonsson, Hans & Hemmingsson, Helena. 2010, The participation experience of children with disabilities in Portuguese mainstream schools. *British Journal of Occupational Therapy*, Vol 73 (12), s. 598-606.
- Pierce, Doris. 2014, *Occupational science for occupational therapy*, Thorofare, NJ : Slack, 362 s.
- Piškur B; Daniëls R; Jongmans MJ; Ketelaar M; Smeets RJ; Norton M & Beurskens AJ. 2014, Participation and social participation: are they distinct concepts? *Clinical rehabilitation*, vol. 28 (3), s. 211-220.
- Purdue, Kerry; Gordon-Burns, Diane; Rarere-Briggs, Benita; Stark, Robyn & Turnock, Karen. 2011, The exclusion of children with disabilities in early childhood education in New Zealand: Issues and implications for inclusion, *Australasian Journal of Early Childhood*. Vol 36 (2).
- Raghavendra, P. 2013, Participation of children with disabilities: measuring subjective and objective outcomes. *Child: Care, Health & Development*, vol. 39 (4), s. 461-465.
- Raghavendra, P; Newman, L.; Grace, E. & Wood, D. 2013, 'I could never do that before': effectiveness of a tailored Internet support intervention to increase the social participation of youth with disabilities, *Child: Care, Health & Development*, vol. 39 (4), s. 552-561.
- Rodger, Sylvia. (ed.) 2010. *Occupation-centred practice with children. A practical guide for occupational therapists*. Wiley-Blackwell, 341 s.
- Sharp, Naomi; Dunford, Carolyn & Seddon, Lyndsey. 2012, A critical appraisal of how occupational therapists can enable participation in adaptive physical activity for children and young people, *British Journal of Occupational Therapy*, vol. 75 (11), s. 486-494.
- Shikako, K. Thomas & Law, M. 2015, Policies supporting participation in leisure activities for children and youth with disabilities in Canada: from policy to play, *Disability & Society*, vol. 30 (3), s. 381-400.
- Soref, B.; Ratzon, N.Z.; Rosenberg, L.; Leitner, Y.; Jarus, T. & Bart, O. 2011, Personal and environmental pathways to participation in young children with and without mild motor disabilities, *Child: Care, Health & Development*, vol.38 (4), s. 561-571.
- Turpin, Merrill & Iwama, Michael K. 2011, *Using Occupational Therapy Models in Practice; A field guide*, Churchill Livingstone Elsevier, 195 s.

- Ullenhag, A; Bult, M.K; Nyqvist, A; Ketelaar, M; Jahnsen, R; Krumlinde-Sundholm, L; Almqvist, L & Granlund, M. 2012. An international comparison of patterns of participation in leisure activities for children with and without disabilities in Sweden, Norway and the Netherlands, *Developmental Neurorehabilitation*, vol. 15 (5), s. 369-385.
- Unicef, Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full> Hämtad: 15.2.2016
- Utrikesdepartementet. 2008, *Nr 26 Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning New York den 13 december 2006*, Sveriges internationella överenskommelser, Edita Stockholm 2009, 44 s. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/contentassets/f6446d9266db46dea0e0e58cd6d53a97/konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-och-fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning.pdf> Hämtad: 20.12.2015
- Wely, Leontien Van; Balemans, Astrid CJ; Becher, Jules G & Dallmeijer, Annet J. 2014, The effectiveness of a physical activity stimulation programme for children with cerebral palsy on social participation, self-perception and quality of life: a randomized controlled trial, *Clinical Rehabilitation*, vol. 28 (10), s. 972-982.
- Wendelborg, Christian & Tøssebro, Jan. 2010, Marginalisation processes in inclusive education in Norway: a longitudinal study of classroom participation. *Disability & Society*, vol. 25 (6), s. 701-714.
- Willman, Ania; Stoltz, Peter & Bahtsevani, Christel. 2006, *Evidensbaserad omvårdnad – en bro mellan forskning och klinisk verksamhet*, 2 uppl., Lund: Studentlitteratur AB, 172 s.
- Winberg, Anette & Lidström, Helene. 2016, Anpassning och hjälpmedel för delaktighet. I: Eliasson, Ann-Christin; Lidström, Helene & Peny-Dahlstrand. 2016, *Arbetsterapi för barn och ungdom*, Studentlitteratur, 340 s.
- Zingerevich Chaya & LaVesser Patricia D. The contribution of executive functions to participation in school activities of children with high functioning autism spectrum disorder (ASD), *Research in Autism Spectrum Disorders*, vol. 3 (2), s. 429–437.
- Zwicker, Jill G.; Rehal, Harpreet; Sodhi, Sharan; Karkling, Morgan; Paul, Alissa; Hilliard, Mike & Jarus, Tal. 2015, Effectiveness of a Summer Camp Intervention for Children with Developmental Coordination Disorder, *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, vol. 35 (2), s. 163-177.

BILAGA 1

Checklista för systematiska litteraturstudier

1. Beskrivs syftet med studien?
2. Beskrivs vilka databaser sökningen har genomförts i?
3. Beskrivs vilka sökord som har använts?
4. Har författaren gjort en heltäckande litteraturstudie?
5. Har författaren sökt efter icke publicerade forskningsresultat?
6. Beskrivs inklusionskriterierna för att ta med artiklar?
7. Beskrivs vilka begränsningar som gjorts?
8. Är inkluderade artiklar kvalitetsbedömda?
9. Beskrivs antalet inkluderade artiklar?
10. Beskrivs antalet exkluderade artiklar?
11. Beskrivs huvudresultaten?
12. Gjordes en metaanalys?
13. Beskrivs författarens slutsatser?
14. Instämmer du med författarens slutsatser?
15. Kan resultaten ha klinisk betydelse?

(Forsberg & Wengström 2013, s. 194.196)

Checklista för kvalitativa artiklar

Syfte

1. Beskrivs syftet med studien?
2. Beskrivs vilken kvalitativ metod som använts?
3. Är designen av studien relevant för att besvara frågeställningen?

Undersökningsgrupp

4. Är urvalskriterier för undersökningsgruppen tydligt beskrivna? (Inklusions- och exklusionskriterier)
5. Beskrivs var studien genomfördes?
6. Urval – finns det beskrivet var, när och hur undersökningsgruppen kontaktades?
7. Beskrivs vilken urvalsmetod som användes?
8. Beskrivs undersökningsgruppen?
9. Är undersökningsgruppen lämplig?

Metod för data insamling

10. Är fältarbetet tydligt beskrivet (var, av vem och i vilket sammanhang datainsamlingen skedde)?
11. Beskrivs metoderna för datainsamling tydligt (vilken typ av frågor som användes etc.)?
12. Är data systematiskt samlade (finns intervjuguide/studieprotokoll)?

Dataanalys

13. Är begrepp, teman och kategorier utvecklade och tolkade?
14. Är analys och tolkning av resultat diskuterade?
15. Är resultaten trovärdiga (källor bör anges)?
16. Är resultaten pålitliga (undersökningens och forskarens trovärdighet)?
17. Finns stabilitet och överensstämmelse (är fenomenet konsekvent beskrivet)?

18. Är resultaten återförda och diskuterade med undersökningsgruppen?
19. Är de teorier och tolkningar som presenteras baserade på insamlade data (finns citat av originaldata, summering av data medtagna som bevis för gjorda tolkningar)?

Utvärdering

20. Kan resultaten återkopplas till den ursprungliga forskningsfrågan?
21. Stöder insamlade data forskarens resultat?
22. Har resultaten klinisk relevans?
23. Diskuteras metodologiska brister och risk för bias?
24. Är risken för bias utesluten?
25. Finns författarens slutsatser beskrivna?
26. Håller du med om slutsatserna?

(Forsberg & Wengström 2013, s. 206-210)

Checklista för kvantitativa studier (RCT- randomiserade kontrollerade studier)

Syfte

1. Beskrivs syftet med studien?
2. Är frågeställningarna tydligt beskrivna?
3. Är designen lämplig utifrån syftet?

Undersökningsgruppen

4. Beskrivs inklusionskriterierna för undersökningsgruppen?
5. Beskrivs exklusionskriterierna för undersökningsgruppen?
6. Är undersökningsgruppen representativ?
7. Beskrivs det var undersökningen genomfördes?
8. Beskrivs det när undersökningen genomfördes?
9. Är powerberäkning gjord?
10. Beskrivs vilket antal som inkluderades i experimentgruppen (EG) respektive kontrollgruppen (KG)?
11. Var gruppstorleken adekvat?

Interventionen

12. Beskrivs målet med interventionen?
13. Beskrivs innehållet i interventionen?
14. Beskrivs vem som genomförde interventionen?
15. Beskrivs hur ofta interventionen gavs?
16. Beskrivs hur kontrollgruppen behandlades?

Mätmetoder

17. Beskrivs vilka mätmetoder som användes?
18. Var reliabiliteten beräknad?
19. Var validiteten diskuterad?

Analys

20. Var demografiska data liknande i EG och KG?
21. Beskrivs bortfallet?
22. Kan bortfallet accepteras?
23. Var den statistiska analysen lämplig?
24. Beskrivs huvudresultaten?
25. Erhölls signifikanta skillnader mellan EG och KG?
26. Beskrivs författarens slutsatser?
27. Instämmer du?

Värdering

28. Kan resultaten generaliseras till annan population?
29. Kan resultaten ha klinisk betydelse?
30. Överväger nyttan av interventionen eventuella risker?

(Forsberg & Wengström 2013, s. 197-201)

Checklista för kvantitativa studier (kvasi-experimentella studier)

Syfte

1. Beskrivs syftet med studien?
2. Är frågeställningarna tydligt beskrivna?
3. Är designen lämplig utifrån syftet?

Undersökningsgruppen

4. Beskrivs inklusionskriterierna?
5. Beskrivs exklusionskriterierna?
6. Beskrivs urvalsmetoden?
7. Är undersökningsgruppen representativ?
8. Beskrivs det var undersökningen genomfördes?
9. Beskrivs antalet deltagare som inkluderades i studien?

Mätmetoder

10. Beskrivs mätmetoderna?
11. Var reliabiliteten beräknad?
12. Var validiteten diskuterad?

Analys

13. Var demografiska data liknande i jämförelsegrupperna?
14. Beskrivs bortfallet?
15. Analyseras bortfallet?
16. Var den statistiska analysen lämplig?
17. Beskrivs huvudresultaten?
18. Erhölls signifikanta skillnader?
19. Beskrivs författarens slutsatser?
20. Instämmer du?

Värdering

21. Kan resultaten generaliseras till annan population?
22. Kan resultaten ha klinisk betydelse?

(Forsberg & Wengström 2013, s. 202-205)

BILAGA 2

1.1 Tabell över databassökning

Databas	Sökord	Antal träffar	Lästa abstrakt	Inkluderade artiklar
CINHAL EBSCO	Participation AND "child* with disability*" AND intervention AND activit*. 2006 scholarly	77	15	2
CINHAL EBSCO	Participation AND "child* with disability*" AND intervention AND occupation. 2006 scholarly	41	6	3
CINHAL EBSCO	Participation AND "child* with disability*" AND facilitat* OR enhance OR enable AND activit* OR occupation. 2006 scholarly	58	12	2
CINHAL EBSCO	Participation AND "child* with disability*" AND promot* OR support* AND activit* OR occupation. 2006 scholarly	123	15	2
Google Scholar	Participation AND "children with disabilities" AND intervention OR enable OR promote OR facilitate OR enhance (2006, titel)	6	2	0
OT seeker	Participation AND child*	2	0	0
Pub Med	Facilitate OR enhance OR enable AND participation (abstract) AND "children with disabilities" AND activities OR occupation.	16	2	1

Pub Med	Support OR promote AND participation (abstract) AND “children with disabilities” AND activities OR occupation. 2006	56	4	0
Sage Journals	Participation AND intervention (abstract) AND activit* OR occupation AND “children with disabilities”. 2006	55	6	1
Sage Journals	Facilitate* OR enhance AND participation (abstract) AND activit* OR occupation AND “children with disabilities”. 2006	150	10	1
Sage Journals	Support OR promote AND participation (abstract) AND activit* OR occupation AND “children with disabilities”. 2006	167	9	1
Science Direct	Participation (abstract) AND “children with disabilities (abstract) AND facilitate* OR enable OR enhance AND activit* or occupation. 2006	36	3	0
Science Direct	Participation (abstract) AND “children with disabilities (abstract) AND promote OR support AND activit* OR occupation. 2006	41	2	1

BILAGA 3

1.2 Tabell över inkluderade artiklar

Författare	Titel	Syfte	Metod	Resultat	Bevisvärde
Aidar Brooke, Ullenhag Anna, Keen Deb, Granlund Mats & Imms Christine 2015	The effect of interventions aimed at improving participation outcomes for children with disabilities: a systematic review	Att avgöra om hälso, psykologiska och pedagogiska interventioner kan förbättra delaktigheten hos barn med funktionsnedsättning i aktiviteter i hemmet, skolan och samhället	Systematisk litteraturstudie	Både individuella och gruppbaseade åtgärder för att förbättra delaktighet visade sig vara effektiva. Resultaten visade att studier med primärt fokus på kroppsfunktioner eller aktiviteter för att förbättra delaktigheten inte ökade delaktigheten märkbart.	Checklista för systematisk litteraturstudie 12/15 80 % Inkluderas
Coster W, Law M, Bedell G, Liljenquist K, Kao Y-C, Khetani, M & Teplicky, R. 2013	School participation, supports and barriers of students with and without disabilities	Att undersöka om skolans omgivning hindrar eller stödjer delaktighet samt vilka faktorer i omgivningen som hindrar respektive stödjer delaktighet.	576 föräldrar i USA och Kanada fyllde i "Participation and Environment Measure for Children and Youth" via internet	Omgivningen var ett större hinder för barn med funktionsnedsättning än för barn utan funktionsnedsättning.	Checklista för kvantitativa studier (modifierad) 15/19 80,95 % Inkluderas

Zingerevich Chaya & LaVesser Patricia D. 2009	The contribution of executive functions to participation in school activities of children with high functioning autism spectrum disorder (ASD)	Att beskriva komponenter i exekutiva funktioner hos barn med ASD, att undersöka sambandet mellan exekutiva funktioner och delaktighet och att undersöka om exekutiva funktioner kan möjliggöra delaktighet i skolans aktiviteter för barn med ASD.	24 barn med ASD bedömdes med hjälp av Wisconsin Card Sorting Test. Deras lärare gjorde Behaviour Rating Inventory of Executive Function and School Function och School Function Assessment questionnaire. Föräldrarna gjorde Sensory Profile och fyllde i ett demografiskt frågeformulär.	Resultaten visade att exekutiva funktioner möjliggör delaktighet i skolaktiviteter, speciellt sensorisk processering och förmågan att motstå impulser, att kunna stoppa ett beteende vid rätt tillfälle och att kunna anpassa emotionell respons möjliggjorde delaktighet	Checklista för kvantitativ studie (modifierad) 15/19 80 % Inkluderas
Heah Tom, Case Tara, McGuire Brianna & Law Mary 2006	Successful participation: The lived experience among children with disabilities	Att öka förståelsen för om barn med funktionsnedsättning motiveras av samma aktiviteter som barn utan funktionsnedsättning när de deltar i strukturerade och ostrukturerade aktiviteter och att öka kunskap om hur person och omgivningsfaktorer inverkar på delaktigheten	Semi-strukturerade intervjuer med 8 barn och deras föräldrar.	9 teman, indelade i 3 kategorier beskriver vad lyckad delaktighet innebär och vilka person och omgivnings faktorer som stödjer eller hindrar delaktighet.	Checklista för kvalitativa studier 21/26 80,77 % Inkluderas
Anaby Dana, Hand Carri, Bradley Laura,	The effect of the environment on participation of children and	Att kartlägga och summera resultaten av evidens relaterat till sambandet mellan omgivningen och	litteraturstudie	De vanligaste stöden för delaktighet var stöd från familj och vänner och geografiskt läge. Det som	Checklista för systematisk litteraturstudie

DiRezze Briano, Forhan Mary, DiGiacomo Anthony & Law Mary 2013	youth with disabilities: a scoping review	delaktighet för barn och ungdomar med funktionsnedsättning och mer specifikt fokusera på att ta reda på faktorer i omgivningen som stöder och hindrar delaktighet i aktiviteter utanför skolan		hindrar delaktighet är attityder, den fysiska omgivningen, transport, politik och uteblivet stöd från personal och professionella.	11/15 73 % Inkluderas
Chantry Jane, Dunford Carolyn 2010	How do computer assistive technologies enhance participation in childhood occupations for children with multiple and complex disabilities? A review of the current literature	Att undersöka hur datoriserade hjälpmedel kan ha en inverkan på delaktigheten och utvecklingen av roller hos barn med funktionsnedsättning	Systematisk litteraturstudie	Resultaten visar att användningen av datoriserade hjälpmedel stöder delaktighet till en viss nivå i alla områden för aktivitetsutförande (produktivitet, ta hand om sig själv och fritid), men mest positiva resultat för delaktighet uppkom i områden för utbildning, kommunikation och lek aktiviteter för barn med funktionsnedsättning	Checklista för systematisk litteraturstudie 12/15 80 % Inkluderas
Barr M & Shields N 2011	Identifying the barriers and facilitators to participation in physical activity for children with Down syndrome	Att upptäcka barriärer och möjliggörande faktorer för delaktighet i fysisk aktivitet för barn med Downs syndrom som bor i Victoria, Australien	18 djupgående intervjuer med 20 föräldrar till barn med Downs syndrom.	Fyra teman som möjliggör delaktighet uppkom; (1) familjens positiva roll, (2) möjlighet till social interaktion med jämnåriga, (3)	Checklista för kvalitativa studier 24/26 92,31 %

				strukturella och tillgängliga program som gör Anpassningar som passar för barn med Downs syndrom, (4) barn som var fastställda på att lyckas och var fysiskt skickliga.	Inkluderas
Shikako, K. Thomas & Law, M. 2015	Policies supporting participation in leisure activities for children and youth with disabilities in Canada: from policy to play	Att beskriva nuvarande nationell och regional politik som behandlar delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med utvecklingsstörning i Kanada och diskutera områden som kunde utvecklas inom politiken för att stödja delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning	Regeringshemsidor söktes igenom genom metoden för forskningsöversikt (scoping review). Analys av politiken skedde med bas i social rättvisa och referensramar för funktionsnedsättning samt med evidens från forskning	Det finns många politiska dokument som stödjer delaktighet i Kanada. Få av dessa innehåller specifika handlingsplaner för att öka delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning. För att öka delaktigheten måste familjer och professionella informeras om rådande politik. Familjer, professionella och politiker måste jobba tillsammans för att främja engagemang i fritidsaktiviteter.	Checklista för systematiska litteraturstudier 9/15 60 % Inkluderas
Raghavendra, P; Newwman, L.;	'I could never do that before': effectiveness of	Att utforska effektiviteten av ett skräddarsytt program designat för att öka den	18 ungdomar (10-18 år) med funktionsnedsättning	GAS och COPM tydde på en förbättring i utförande och belåtenhet.	Checklista för kvalitativa studier

Grace, E. & Wood, D. 2013	a tailored Internet support intervention to increase the social participation of youth with disabilities	sociala delaktigheten för ungdomar med funktionsnedsättning genom användningen av internet för socialt nätverkande	deltog. COPM och GAS användes för att bedöma objektiva förändringar i utförande och belåtenhet. Intervjuer användes för att identifiera subjektiva förändringar och för att avgöra hur interventionen förändrade deras sociala delaktighet.	Intervjuerna visade att ungdomarna var positiva till programmet och att det lett till en ökning i användningen av internet för socialt nätverkande.	21/26 80,77 % Inkluderas
Wely, Leontien Van; Balemans, Astrid CJ; Becher, Jules G & Dallmeijer, Annet J 2014	The effectiveness of a physical activity stimulation programme for children with cerebral palsy on social participation, self-perception and quality of life: a randomized controlled trial	Att utforska effekten av ett sex månaders fysisk aktivitets program för att öka social delaktighet, barnets upplevd självförmåga och deras livskvalitet i hemmet och på fritiden	Randomiserad kontrollerad studie. Interventionsgruppen gjorde programmet som innehöll rådgivning genom motiverande intervjuer, hembaserad fysioterapi och fitness träning. Kontrollgruppen fortsatte med vanlig fysioterapi	Inga större effekter kunde konstateras på social delaktighet på fritiden, på den upplevda självförmågan eller på livskvaliteten. Interventionen gav positivt resultat i social delaktighet i hemmiljö efter 12 månader, men inte efter 6 månader.	Checklista för kvantitativa studier (RCT) 26/30 86,67 % Inkluderas
Zwicker, Jill G.; Rehal, Harpreet; Sodhi, Sharan; Karkling,	Effectiveness of a Summer Camp Intervention for Children with Developmental Coordination Disorder	Att ta reda på effekten av en intervention på sommarläger som syftade till att uppnå motoriska målsättningar som barn med dyspraxi själva satt upp och	Man mätte förändringar i utförande och belåtenhet hos 11 barn med dyspraxi före och efter interventionen och intervjuade barn och	En förbättring i utförande och belåtenhet i målen som barnen själv satt upp kunde konstateras. Man kunde inte mäta några förändringar i den	Checklista för kvalitativa studier 20/26

<p>Morgan; Paul, Alissa; Hilliard, Mike & Jarus, Tal</p> <p>2015</p>		<p>förbättra barns upplevelse av sin egen förmåga och deras delaktighet i fysisk aktivitet</p>	<p>deras föräldrar efter sommarlägret.</p>	<p>upplevda självförmågan eller i delaktigheten. Föräldrar och barn rapporterade trots det positiva fördelar med sommarlägret, t.ex. barnets ökade självförtroende som gjorde att de vågade prova nya aktiviteter, vara med andra barn med dyspraxi och lära sig mer om funktionsnedsättningen</p>	<p>77 %</p> <p>Inkluderas</p>
<p>Law Mary, Anaby Dana, Imms Chris- tine, Tep- licky Rachel & Turner Laura</p> <p>2015</p>	<p>Improving the participation of youth with physical disabilities in community activities: An interrupted time series design</p>	<p>Att undersöka tillämpningen och effekten av en ny omgivningsbaserad intervention för att förbättra delaktigheten i fritidsaktiviteter för ungdomar med fysisk funktionsnedsättning</p>	<p>6 ungdomar deltog i en 12 veckors intervention där en eroterapeut arbetade tillsammans med ungdomen och familjen för att sätta upp 3 mål inom ramen för fritiden baserat på problem som identifierats m.h.a. Canadian Occupational Performance Measure (COPM). Ett handledande tillvägagångssätt användes för att</p>	<p>En signifikant och klinisk skillnad i COPM poängen noterades i 83 % av de identifierade aktiviteterna; ungefär 4,5 poäng mer i utförande skalan. Via den statistiska analysen kom man fram till att poängtalet efter interventionen ökade i 94 % av aktiviteterna vilket tyder på en signifikant effekt av behandlingen. Resultaten visar att interventioner som</p>	<p>Checklista för kvalitativa undersökningar</p> <p>21/26</p> <p>80,77 %</p> <p>Inkluderas</p>

			avlägsna omgivningsmässiga barriärer. Resultaten bedömdes m.h.a. COPM.	fokuserar på omgivningen är rimliga och effektiva för att möjliggöra delaktighet hos ungdomar med funktionsnedsättning	
Soref B, Ratzon N.Z, Rosenberg L, Leitner Y, Jarus T & Bart O 2011	Personal and environmental pathways to participation in young children with and without mild motor disabilities	Att undersöka i vilken utsträckning individuella och omgivningsmässiga faktorer förklarar delaktigheten hos barn med och utan mild motorisk funktionsnedsättning	Delaktigheten hos 58 barn (29 med mild motorisk funktionsnedsättning och 29 utan) bedömdes genom Child Participation Questionnaire. Barnens upplevda självförmåga och motoriska färdigheten bedömdes för individuella faktorer. Föräldrarnas upplevda självförmåga och deras socio-ekonomiska status samlades in genom frågeformulär.	Resultaten visade att omgivningsmässiga och individuella faktorer bidrar till barnets delaktighet. Hur många aktiviteter barnet deltog i påverkades av barnets och mammas upplevda självförmåga och av socio ekonomiskt status. Barnets självständighet, njutning och föräldrars belåtenhet påverkades av barnets motoriska förmåga men främst av moderns upplevda självförmåga	Checklista för kvantitativa studier (modifierad) 80,36 % Inkluderas
Sharp Naomi, Dunford Carolyn & Seddon Lyndsey	A critical appraisal of how occupational therapists can enable participation in adaptive physical activity for children and young people	Att undersöka anpassad fysisk aktivitet och identifiera barriärer för delaktighet i sådan aktivitet för personer med fysisk funktionsnedsättning samt	Systematisk litteraturstudie	Delaktighet i anpassad fysisk aktivitet förbättrar fysisk, social och psykisk förmåga, vilket i sin tur påverkar andra aktiviteter.	Checklista för systematiska litteraturstudier 12/15

2012		föreslå lösningar för dessa barriärer. Utöver det var syftet att undersöka hur ergoterapeuter kan möjliggöra delaktighet i anpassad fysisk aktivitet.		Ergoterapeuter kan möjliggöra delaktighet i anpassad fysisk aktivitet genom att använda sin kunskap om bedömning, samarbete, engagemang, anpassning, utbildning och genom att vara förespråkare för barn och unga med funktionsnedsättning	80 % Inkluderas
------	--	---	--	--	------------------------

BILAGA 4

1.3 Tabell över otillgängliga artiklar

Författare	Namn	Syfte	Metod	Resultat	Från
Andrews, Jaimi; Falkmer, Marita & Girdler, Sonya 2015	Community participation interventions for children and adolescents with a neurodevelopmental intellectual disability: a systematic review	Undersöka effekten av en integrerings intervention för att främja delaktighet i samhället, självförtroendet och livskvaliteten för barn och ungdomar med funktionsnedsättning	Systematisk litteraturstudie	Integrerings interventioner i samhället är effektiva för att främja inklusion av barn och ungdomar med funktionsnedsättning. Resultaten från studien visar att det finns många sätt att fortsätta stödja delaktigheten i samhället för denna grupp. Detta inkluderar utvecklandet av program som möjliggör vänskap i samband med delaktighet i fritidsaktiviteter, att umgås med jämnåriga utan funktionsnedsättning, att ta barnens och ungdomarnas aktivitetspreferenser i beaktande när man utvecklar program och att stödja individuella svårigheter och behov genom anpassade fritidsaktiviteter.	<i>Disability & Rehabilitation</i> , vol. 37 (10), s. 825-833

<p>Imms, Christine; Mathews, Sarah; Nicola Richmond, Kelli; Law, Mary & Ullenhag, Anna.</p> <p>2016</p>	<p>Optimising leisure participation: a pilot intervention study for adolescents with physical impairments</p>	<p>Att bedöma möjligheten av en intervention för att förbättra delaktigheten i fritidsaktiviteter hos ungdomar med fysisk funktionsnedsättning genom att förändra omgivningen eller aspekter i aktiviteten.</p>	<p>En före/efter pilot studie användes för att undersöka om interventionen var praktisk att utföra i samhället. Interventionen bestod av att sätta upp mål med fokus på ungdomen och familjen, mäta och identifiera omgivningsmässiga barriärer och bygga upp aktivitetsutförandet. GAS och COPM användes för att mäta resultaten.</p>	<p>Den naturliga omgivningen, regeringens politik och tillgänglig transport var de mest förekommande hinder för delaktighet i fritidsaktiviteter. Stöd för att garantera lämpliga anordningar för att möjliggöra delaktighet behövdes ofta. Modellen var praktisk för användning i samhället och majoriteten av alla målsättningar för delaktighet uppnåddes.</p>	<p><i>Disability & Rehabilitation</i>, vol. 38 (10), s. 963-971</p>
<p>Axelsson, Anna Karin; Imms, Christine & Wilder, Jenny</p> <p>2014</p>	<p>Strategies that facilitate participation in family activities of children and adolescents with profound intellectual and multiple disabilities: par-</p>	<p>Identifiera sätt att möjliggöra delaktighet i familjeaktiviteter för barn och ungdomar med funktionsnedsättning</p>	<p>Semistrukturerade intervjuer med 11 föräldrar och 9 assistenter</p>	<p>Strategier som möjliggör delaktighet hör ihop med barn och ungdomars direkta omgivning så som "tillgänglighet och acceptans av aktiviteten", "bra kunskap om barnet" och "en positiv attityd från människor nära barnet" såväl som strategier som relaterar till barnet/ungdomen: "känsla av att tillhöra", "Möjlighet för barnet/ungdomen att förstå", "möjlighet att påverka" och "känsla av att vara behövd"</p>	<p><i>Disability & Rehabilitation</i>, vol. 36 (25), s. 2169-2177.</p>

	ents' and personal assistants' experiences				
--	--	--	--	--	--